IDENTITATS

REVISTA DEL MUSEU DE L'HOSPITALET • TARDOR 1987. N° 0

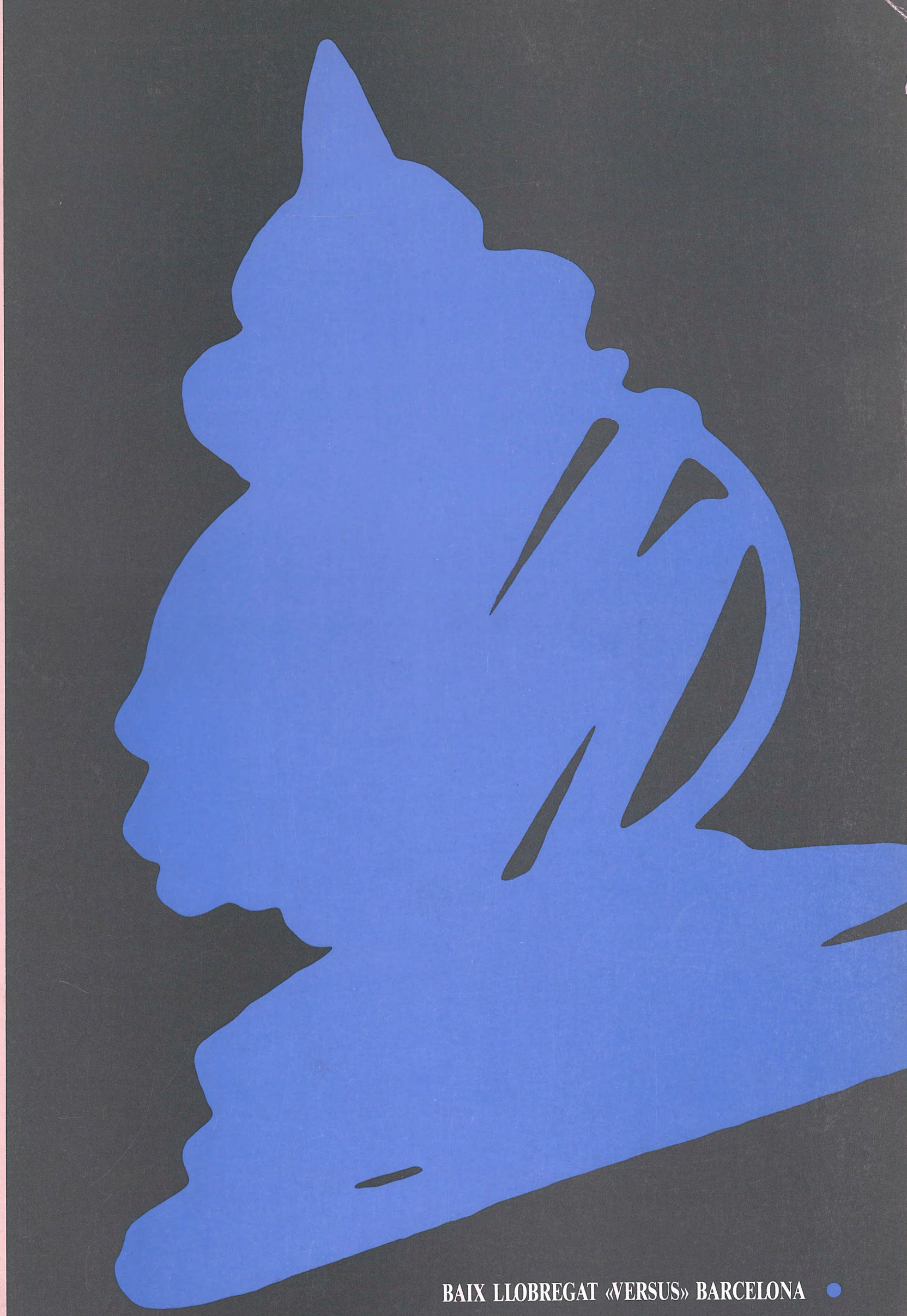

BAIX LLOBREGAT «VERSUS» BARCELONA

ELS MUSEUS, AVUI: NOVES FORMES, VELLS CONCEPTES

CRÒNICA DEL MUSEU

PODER LOCAL I CANVI SOCIOECONÒMIC: L'HOSPITALET DE LLOBREGAT (1936-1939)

CONSELL EXECUTIU
Director: JOSEP Mª SOLIAS
Vocals: CLARA PARRAMON
MARIÀ RIERA
Secretaria de Redacció: PILAR FIRMAS

CONSELL DE REDACCIÓ
President: AMADEU JUAN
Director: JOSEP Mª SOLIAS
Vocals: HONORIO BLASCO
XAVIER MARCÉ
ELOI MOLINER
CLARA PARRAMON
MARIÀ RIERA
Secretaria de Redacció: PILAR FIRMAS

DISSENY GRÀFIC I COMPAGINACIÓ:
ANTONI PERNA & ENRIC LLOPIS
(Servei Propaganda P.M. Cultura)

FOTOGRAFIES:
ARXIU MUSEU DE L'HOSPITALET

EDITA:
FUNDACIÓ PÚBLICA PATRONAT MUNICIPAL
DE CULTURA (Ajuntament de l'Hospitalet)

ARTS GRÀFIQUES ORIENT, S.A Dip. Legal B. 35.087 - 1987

Les opinions expresades en la revista són responsabilitat de llurs autors.

ÍNDEX

PRESENTACIÓ 3

BAIX LLOBREGAT «VERSUS» BARCELONA
Miquel Roa 4

ELS MUSEUS, AVUI: NOVES FORMES, VELLS CONCEPTES
Francesc Tarrats 7

CRÒNICA DEL MUSEU
J.M. Solias 11

PODER LOCAL I CANVI SOCIOECONÒMIC: L'HOSPITALET DE LLOBREGAT (1936-1939)
Carles Santacana 16

A MANERA DE PRESENTACIÓ

Presentar una revista és sempre una activitat agradable, si aquesta, a més a més, ha de donar a conèixer alguna cosa de la nostra ciutat llavors el quefer esdevé enormement interessant, interessant per tot el que ha de comportar d'engrescador la feixuga tasca d'editar una publicació periòdica que, volent anar més enllà del localisme, tracti de la nostra localitat; que sense abandonar el tema particular, pugui portar als seus lectors el pensament general; que en voler difondre, no caigui en allò tan comú de la vulgarització i que mostri, en definitiva, la capacitat que una ciutat com l'Hospitalet té, no tan sols de crear, sinó també de comunicar quelcom als seus ciutadans i als de tot arreu.

Per tot això, crec que cal donar la benvinguda a aquesta revista que vol conjugar tots aquests aspectes i que, n'estic segur, constituirà una nova fita dins les publicacions de casa nostra, omplint un buit que cal superar definitivament.

Juan Ignacio Pujana
Alcalde de l'Hospitalet

LES RAONS D'UNA REVISTA

Moltes són les raons que ens duen a parlar de la necessitat de que el Museu llanci al carrer una revista pròpia.

La primera és que una ciutat de la capacitat de la nostra no ha estat, fins al dia d'avui, capaç de generar un instrument que plasmi per escrit tot allò que produeix el cos de pensadors i investigadors que hi viuen i treballen. Fins ara s'ha hagut d'acudir a publicacions especialitzades i/o generals editades fora de casa nostra i això, creiem, és el primer pas d'una certa colonització/alienació que pateixen els valors culturals que són propis a l'Hospitalet.

D'altra banda, cal un marc de debat en què les persones interessades de fora de la ciutat, puguin expressar les opinions que els mereix un fet cultural tan interessant com el que passa en una ciutat urbana-industrial de la categoria de l'Hospitalet. Aquest marc ha de passar, inevitablement, per l'afermament d'una estructura de comunicació escrita que permeti el desenvolupament d'aquest diàleg entre investigadors.

Hem de pensar també que des de la cristal·lització de la *nova línia del Museu de l'Hospitalet,* es fa més i més urgent la necessitat de que els investigadors tinguin un canal de difusió estable i crec que l'establiment d'aquest canal ha de partir, necessàriament, de la iniciativa pública, única instància capaç d'assolir l'organització d'un ens amb continuïtat, més enllà de la que puguin tenir les persones.

També és important que les línies d'investigació que s'han començat a marcar amb la concessió de borses d'estudi puguin veure la llum a través d'un mitjà de comunicació escrit, i aquest crec que ha de ser la revista del Museu que plantejaria en tres fronts, principalment.

D'una banda el coneixement del territori, no únicament de l'estrictament municipal, sinó de l'espai físic i cultural que forma l'entorn de la nostra ciutat. Aquest coneixement seria plantejat des d'un punt de vista diacrònic i, per tant, històric.

Un altre front que abordaria la revista seria l'anàlisi dels factors culturals de la nostra ciutat i d'altres amb una problemàtica de cinturó urbà-industrial similar a la de l'Hospitalet. Un debat entre estudiosos en aquesta matèria creiem que fóra molt important i alhora profitós per a l'esdevenir de la ciutat, en servir de reflexió sobre els problemes que té plantejats no tan sols aquesta sinó d'altres de les mateixes característiques.

L'últim apartat d'investigació general estaria referit a l'àmbit de la investigació sobre museologia i museografia, àmbit prou lligat al nostre museu i que ajudaria a omplir l'important buit que existeix en aquesta matèria avui dia.

També tindria, la revista, un apartat de crònica del Museu on s'exposarien les realitzacions concretes que hagi dut a terme el mateix.

En l'exemplar que teniu a les mans, podeu trobar un article d'en Miquel Roa sobre els problemes que té plantejada una zona de problemàtica tan complexa com pugui ser-ho el sector sud de la conurbació barcelonina. Catalunya en general, i el Baix Llobregat en particular, es troben en un moment delicat pel que fa a la seva organització territorial. Aquest article aporta nous elements ideològics en un debat tot just encetat.

De la mà d'en Francesc Tarrats, donarem un repàs al que per aquest autor significa la dita «nova museologia» i la seva sempre problemàtica aplicació a l'estat espanyol.

També ofereix, en l'apartat de crònica del Museu, un interessant article del seu director sobre una part del patrimoni, tan desconegut com ric en informació, com pugui ser-ho el dels graffiti urbans i l'exposició que va fer el Museu arran d'ells.

El gruix del present volum el constitueix, però, l'article d'un jove investigador hospitalenc que ens parlarà sobre el poder local i el canvi sòcio-econòmic a la nostra ciutat al llarg de la Guerra Civil, treball que constitueix un resum de la seva Memòria de Llicenciatura.

És, per tant, aquesta revista un òrgan d'expressió que no vol mantenir-se a l'expectativa d'allò que passa en el nostre món actual, sinó que vol endinsar-se dins d'ell per a saber quins són els seus batecs. Una revista feta des de la perifèria i que mira al seu entorn i s'interroga, no tan sols sobre el seu passat, sinó també sobre el seu present i, sobretot, pel seu futur.

Amadeu Juan i Prat
Tinent d'Alcalde i Ponent de l'Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports

PODER LOCAL I CANVI SOCIOECONÒMIC: L'HOSPITALET DE LLOBREGAT (1936-1939)

CARLES SANTACANA

BAN

Francesc Martínez Alves

Alcalde President de l'Ajuntament d'aquesta Ciutat.

FAIG SABER:

Que segons edicte inserit en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, corresponent al dia 5 del corrent mes, el Consell d'Economia acordà obrir una informació pel termini de quinze dies, a partir de la data de publicació d'aquest anunci en el Diari, a la qual poden concorrer les empreses privades, les col·lectivitzades, les organitzacions sindicals del Ram i les representacions autoritzades dels interessos que es considerin afectats per l'agrupació única del Ram del Transport d'aquesta Ciutat.

El que es posa en coneixement del públic als efectes pertinents.

L'Hospitalet, 8 de Setembre del 1937.

Francesc Martínez.

Imp. Vda. de J. Serramià - L. MIRO, 8 - L'HOSPITALET

Els agrupaments de sectors industrials van ser una de les formes que va prendre la «nova economia».

RESUMEN

PODER LOCAL Y CAMBIO SOCIOECONÓMICO

La guerra civil española ha generado una inmensa literatura, pero no es un tema conocido y trabajado desde la perspectiva de la investigación histórica. Por eso son necesarios trabajos monográficos. Este trabajo centra su estudio en los cambios en la organización económica de la sociedad, centrando el estudio en un ámbito local, l'Hospitalet de Llobregat, muy cerca de Barcelona. Se aborda el tema desde una doble perspectiva. Por un lado el de la realidad de los cambios en las actividades productivas. Por otro, en la interrelación de estos cambios con la dinámica de la institución de poder local, el Ayuntamiento. De este planteamiento y del desarrollo de la investigación surgen diversas conclusiones. En principio, cabe diferenciar dos períodos: el primero, de julio de 1936 a febrero de 1937 que se caracteriza por la participación popular, la participación sindical en el poder local y las propuestas igualitaristas de la CNT. En el segundo período (febrero 1937 - enero 1939) el elemento más importante es la lucha por el control de la distribución del abastecimiento. La fragmentación de algunas colectividades ligadas al sector primario y la escasez abren camino a la polémica entre mercado libre y mercado controlado.

En cuanto a las colectivizaciones debemos resaltar que de la investigación se desprenden dos modelos. Uno de tipo igualatario, con salario único, sin reconocer categorías profesionales, implantado por los campesinos. Otro mayoritario en la industria, en que persistió la jerarquización interna y que mantuvo la distancia entre los trabajadores del despacho y los técnicos respecto de los trabajadores manuales.

En definitiva, debemos afirmar la existencia de un proceso revolucionario aunque teniendo en cuenta la profundidad del mismo. Sin duda los cambios nominales no reflejaban la realidad.

RÉSUMÉ

POUVOIR LOCAL ET CHANGEMENT SOCIO-ÉCONOMIQUE

La guerre civile espagnole a entraîné une immense littérature, mais il ne s'agit pas d'un thème connu et travaillé dés la perspective de la recherche historique. Les études monographiques sont donc nécessaires.
Ce travail analyse les changements survenus à l'organisation économique de la société, en délimitant son objet d'étude à un territoire concret, l'Hospitalet de Llobregat, ville trés prochaine à Barcelone.

Le thème s'aborde des une double perspective. D'une part, on essaie d'établir quels ont été les vrais changements en ce qui concerne les activités productives. Et de l'autre, on analyse l'interrelation entre ces changements et la dynamique de l'institution du pouvoir local, la Mairie.

Plusieurs conclusions surgirent d'aprés ce projet et d'aprés le déroulement de la recherche. En principe, on peut différencier deux périodes: le premier (de juillet 1936 à février 1937), caractérisé par la participation populaire, la participation syndicale au pouvoir local, et les propositions égalitaires de la CNT. Au second période (de février 1937 à janvier 1939), l'élément le plus important est la lutte pour le contrôle de la distribution de l'approvisionnement. La fragmentation de quelques collectivités réferées au secteur primaire, ainsi que la pénurie ouvrent des voies à la polémique entre marché libre et marché contrôle.

Pour ce qui fait les collectivisations, nous devons souligner que deux modèles se détachent de la recherche. L'un de genre égalitaire, à salaire unique, sans reconnaîssement de catégories professionnelles, implanté par les paysans. L'autre, majoritaire à l'industrie, où persistait la hiérarchisation interne, en maintenant la distance entre les travailleurs du bureau et les techniques, par rapporteaux travailleurs manuels.

Pour conclure, nous devons affirmer l'existence d'un procés révolutionnaire, quoiqu'on s'aperçoive que sa profondeur fut petite. Sans doute, les changements nominaux ne réfléchissent pas la réalité.

Altre cop la guerra civil? Algú es preguntarà perquè una altra publicació sobre aquest tema ara que tot és oficialment superat. Precisament perquè tan sols està superat oficialment cal insistir-hi. Sovint, en les converses amb testimonis de l'època m'he adonat com és de viva la memòria de la guerra civil entre les generacions que la van viure. Per a la majoria un record tens. Persones amb les quals podries parlar hores i hores, però que en esmentar la guerra civil es transmuten i callen automàticament, fins i tot et demanen per què aquest interès. És, en tota l'extensió de la paraula, un tema tabú. És per retornar-lo a la categoria de tema històric que cal fer l'esforç d'estudiar-lo a fons i seriosament. L'oblit no és el millor camí per assumir la història. Cal, ben al contrari, conèixer els fets, llur causa i significació, per fer de la història un patrimoni col·lectiu.

Cal insistir, a més, perquè sobre la guerra civil no està tot dit. Fins i tot diria que se'n sap molt poc. Tot just s'han publicat memòries, defenses i al·legats personals dels protagonistes, quadratures del·cercle de la història als propis projectes polítics i moralines del pitjor estil. D'obres científiques i rigoroses, ben poques. És per això que cal insistir, amb seriositat, en una línia de treball que tingui en els arxius un dels elements claus.

Què va ser la guerra civil? Què va significar per a la població? Fins on arriben els mots guerra i revolució aplicats als fets de 1936-1939?. De la necessitat d'aprofundir i d'omplir amb continguts aquestes paraules —guerra i revolució— sorgeixen dues línies temàtiques diferenciades. La guerra: bombardeigs, destrucció, estratègia militar, fam, mort. La revolució: canvis en l'ensenyament, la sanitat, l'economia, la cultura, la justícia, sense oblidar la repressió. En aquest treball el que s'intenta és concretar, al màxim possible, l'abast i la significació del procés revolucionari en el camp econòmic i llur relació amb la dinàmica política.

Generalment els treballs d'història local no aborden temes que es poden considerar especialment conflictius, sinó que ens parlen de la meravellosa història de cada població. Aquest treball pretén, continuant la línia oberta en els últims anys, demostrar la importància d'estudiar les etapes més conflictives de la nostra història a partir, també, dels marcs locals.

El text que segueix és un resum de la memòria de llicenciatura que vaig presentar el juny de 1985 a la Universitat de Barcelona. S'ha d'entendre, per tant, com un primer assaig, com una aproximació al tema. En el moment d'escriure aquest resum conec dades sobre el tema que no he pogut incorporar perquè encara són molt desiguals, però que em comprometo a fer públiques més endavant. En aquest sentit, com que la investigació continuarà oberta, agrairé qualsevol dada o suggeriment respecte del que aquí es tracta.

Finalment, un agraïment a totes les persones que en un moment o altre del treball m'han prestat el seu ajut i al suport econòmic de l'Ajuntament de la ciutat. I com a cloenda, un record molt especial per a la generació que va protagonitzar els fets.

L'IMPACTE REVOLUCIONARI A L'HOSPITALET

Situació anterior al 19 de juliol

Per parlar dels esdeveniments socials i polítics de l'Hospitalet durant la guerra civil cal veure breument la dinàmica que seguí la població al període republicà fins el 1936.

Parlem d'una ciutat de 48.000 habitants, amb tres barris prou definits: Santa Eulàlia, Centre i La Torrassa. Va experimentar un ràpid creixement demogràfic al període de 1915 a 1930, mantenint durant la dècada de 1930-40 la taxa més elevada de natalitat de Catalunya (1).

Aquests dos fenòmens estaven íntimament lligats a la immigració i van condicionar d'una manera important la situació política que va seguir als fets de juliol de 1936 (2).

Però la població i l'estructura econòmica de la ciutat no tenien una correspondència directa a causa de la pressió que exercia la ciutat de Barcelona; aquesta proximitat feia que molts treballadors —sobretot a Collblanc-Torrassa— tinguessin la feina fora de la localitat. Aquest fet desdibuixa en ocasions el marc local. Cal, però, tenir en compte la presència a la ciutat d'una important indústria pròpia que oferia força llocs de treball. L'estructura industrial als anys trenta era dominada aclaparadorament per la indústria tèxtil, que ocupava el 48% dels treballadors, amb empreses importants com la Unión Industrial Algodonera, Tecla Sala, Vda. de Jaime Trias, Caralt i Pèrez, Vilumara, Rifà, Amat i Cia., Albert Germans, totes amb més de 100 treballadors. La construcció ocupava el 15%, la metal·lúrgia el 8%, i la ceràmica el 6%. En xifres absolutes el sector tèxtil donava feina a 3.585 treballadors (3).

La crisi industrial dels anys trenta va afectar de manera important aquesta estructura industrial. Els dos sectors més importants —tèxtil i construcció— van ser els que van resultar-ne més afectats. Entre 1934 i 1935 van tancar Can Trinxet (Unión Industrial Algodonera) amb 1.200 treballadors, Amat i Cia. i Cosme Toda.

Al camp, la important Marina de l'Hospitalet la treballaven al voltant de 1.500 persones, aproximadament un 10% de la població activa, amb una estructura que partia d'uns quants grans propietaris (molts, barcelonins) que tenien les seves terres arrendades a un gran nombre de pagesos.

Els grups polítics més importants eren els mateixos que actuaven a nivell català: la Lliga i Esquerra Republicana. La Lliga va ser el partit majoritari a la població fins a la proclamació de la República, i es cohesionava al voltant de Just Oliveras i Prats, propietari de la línia de transport per carretera de l'Hospitalet a Barcelona. Aquest partit era compost per industrials i propietaris agrícoles.

L'Esquerra Republicana no es va constituir a l'Hospitalet fins després de la proclamació de la República, el 14 d'abril de 1931, format el seu grup dirigent pels republicans històrics: Miquel Romeu, Josep Piera, Josep Muntaner i altres. A l'ERC s'hi afegiren també militants d'Estat Català; entre ells, el més destacat era Salvador Gil i Gil.

De fet, a les eleccions del 12 d'abril de 1931 a l'Hospitalet s'enfrontaren la candidatura de la Lliga Regionalista i la coalició republicana, formada per Unió Republicana, Partit Republicà Federal i Partit Republicà Radical. La victòria de la coalició republicana i els esdeveniments polítics generals van donar una certa cohesió al grup local d'Esquerra Republicana. Els homes més representatius en serien Ramon Frontera i Carles Martí-Feced.

Les convocatòries electorals del període republicà van donar sempre la majoria a Esquerra Republicana, en percentatges que anaven del 47,5% al 76% dels vots; el màxim percentatge assolit per la Lliga va ser el 37,9% (4).

En les convocatòries electorals la participació a l'Hospitalet sempre va ser inferior a la mitjana catalana. Aquest fenomen és atribuïble a la presència important de la CNT amb les seves campanyes abstencionistes.

Les eleccions de febrer de 1936 van registrar un augment de la participació, que assolí el 52,6%, encara lluny de la mitjana provincial que se situà al 67,3%. Aquestes eleccions polaritzaren l'oferta política en dues candidatures, que es presentaven com a excloents. La victòria del Front d'Esquerres a l'Hospitalet va ser importantíssima i va aconseguir el 76,8% dels vots, enfront del 22,8% del Front Català d'Ordre.

Altres grups polítics minoritaris també van actuar de 1931 a 1936 a l'Hospitalet. A les eleccions a Corts Constituents del 28 de juny de 1931 el partit mes votat després d'ERC va ser «Extrema Izquierda Federal», amb un 21% dels vots, concentrats, sobretot, als barris obrers de Collblanc-Torrassa. Els altres grups, com el Partit Republicà Radical, van ser sempre molt minoritaris.

Però el marc sòcio-polític de l'Hospitalet dels anys trenta no es comprèn si només veiem la dinàmica dels partits. L'altre gran àmbit d'actuació política era el camp sindical, amb l'hegemonia de la CNT. La UGT pràcticament no existí fins al 1934 i al 1936 tan sols tenia organitzacions a la metal·lúrgia i al camp però no havia aconseguit entrar al tèxtil que, com hem dit, agrupava la meitat dels treballadors de la ciutat. La feblesa de la UGT contrasta amb l'enorme potencial de la CNT, que al juliol de 1936 tenia uns sis mil afiliats. Atesa la gran varietat d'elements i corrents interns que convivien dins la CNT en els anys de la República, convé veure quina posició tenia l'organització de l'Hospitalet en aquestes polèmiques internes.

Les referències que tenim fins avui ens permeten parlar de l'Hospitalet com un feu del sector anarquista dins la CNT. Ja al 1931, al Congrés Nacional de la CNT celebrat a Madrid, la CNT de l'Hospitalet votà en contra de l'estructuració sindical en federacions d'indústria que era la posició sindicalista dels anomenats trentistes (5). Més endavant, la frustració que comportà l'alternativa reformista de la República va fer que es produïssin intents revolucionaris per fer-se amb el poder. Els cenetistes locals van participar, de manera activa, en les sublevacions de 1933 i 1934 amb la proclamació del comunisme llibertari, que durà quatre dies (6).

En els mesos immediatament anteriors a la guerra civil, la CNT tornà a debatre en el seu interior les mateixes tesis que havien ocasionat la retirada dels trentistes de l'organització al principi de la República.

Aquest nou debat ideològic es produí al Congrés de Saragossa, al maig de 1936. En aquest congrés es tractaren tres temes principals: el reingrés dels sindicats d'oposició, el dictamen sobre el comunisme llibertari i la possibilitat de pacte amb la UGT. Vegem quina va ser la postura dels cenestistes locals.

Es van oposar al reingrés dels sindicats d'oposició (trentistes).

En tot cas, si s'havia de produir la integració volien que es fes amb un reconeixement d'error en la pràctica sindical per part dels trentistes. El sindicat de l'Hospitalet va presentar diversos acords al Congrés i, fent referència als sindicats d'oposició, el tercer acord deia: *«3.º Esta medida tiene un carácter moral, tendente a asegurar por un lado la unidad confederal y por otra parte dar facilidades a dichos elementos para que desde el seno de la CNT intenten su rehabilitación»* (7).

La utilització del mot «rehabilitació» és molt expressiu per entendre com veien el reingrés dels trentistes. Un altre punt que es plantejà en aquest Congrés va ser la possibilitat d'aliança amb la UGT. Els cenetistes de l'Hospitalet s'oposaren radicalment a aquesta aliança. En la seva intervenció al Congrés deien: *«Una alianza implica colaboración en la propaganda y en la organización. Es decir, transigencia recíproca, que nos hace perder uno de los principios fundamentales del anarquismo: nuestra independencia para obrar como lo estimemos conveniente en todas las circunstancias. Si se afirma hoy lo que antes se negaba; si esto ocurre con la complicidad casi general, hay que preguntarnos hasta qué punto llegaremos en la transigencia. Entendemos, discrepando con criterios que circulan por nuestro movimiento, que la revolución no es antes que nada. Antes que la revolución están las ideas. Somos revolucionarios sinceros, pero si para llegar a la revolución tuviéramos que negar las ideas, preferiríamos renunciar a la revolución»* (8).

Quina unitat, doncs, per fer la revolució?: *«Si unidad debe haber es con los trabajadores y entre los trabajadores pero respetando siempre los principios de libertad del anarquismo»* (9).

Aquestes intervencions al Congrés de Saragossa serveixen per fixar les posicions del Sindicat Únic de l'Hospitalet en els mesos anteriors a la guerra civil. Com es veu, el grup que mesos després conduiria la revolució s'arrenglerava amb els anarquistes purs, dins un marc d'idealisme que no tenia gaire en compte la pràctica sindical diària a les fàbriques.

El doble poder: Comitè de Milícies/Ajuntament

L'aixecament militar del 19 de juliol canvià la situació radicalment. La derrota dels sublevats a mans de la policia governamental i les milícies obreres obrí enormes possibilitats per als sindicats revolucionaris, que en molts casos s'havien apoderat de bona part de l'armament. Cenetistes de La Torrassa foren els qui s'apropiaren de la caserna de Pedralbes i de la del Bruc, d'altres marxaren cap a Barcelona. Els efectes d'aquests primers moments, com la crema d'esglésies, també es manifestaren a l'Hospitalet, on cremaren les esglésies de Santa Eulàlia de Mèrida i Santa Eulàlia de Provençana.

Però a part d'aquests fets immediats, en els primers dies després de la revolta militar es va plantejar el problema de la representació popular. Si el president de la Generalitat, Lluís Companys, es veié impotent davant la nova situació, podem pensar quina actitud podien tenir els regidors d'un Ajuntament. La situació era de total desconcert perquè la força sindical ja es veia als carrers i constituí ràpidament el Comitè Local de Milícies Antifeixistes, àmpliament dominat per la CNT. D'una manera o altra, tots dos organismes coexistiren fins a la integració del Comitè de Milícies a l'Ajuntament el 30 de setembre. No sabem si per mimetisme amb la situació de

Despatx de l'alcaldia entre 1934 i 1936. A l'extrem dret Carles Martí Feced. El segon a l'esquerra Miquel Romeu, i al centre Ramon Frontera.

Barcelona però, segons el testimoni de Josep Xena (10), l'alcalde Ramon Frontera el va cridar el mateix 19 de juliol i es posà a la seva disposició.

De fet, l'Ajuntament va continuar funcionant i realitzà les seves reunions de la comissió de govern i plenàries, alhora que també funcionava el Comitè de Milícies.

La primera disposició de l'Ajuntament fou (d'acord amb les ordres de la Generalitat) la destitució dels regidors municipals no addictes al Front d'Esquerres; és a dir, els de la Lliga, que eren: Just Oliveras i Prats, Antoni Carbonell i Albets, Gonçal Pons i Torns, Antoni Rigau i Vila, Jaume Boixeda i Pàmies, Antoni Oliveras i Norta, Joan Layola i Bassas, i Joaquim Navarro i Pasqual.

Del capgirament de la situació no en va resultar solament la destitució dels regidors de la Lliga, sinó que, atenent una ordre del govern de la República, es va procedir a la depuració del personal municipal desafecte al règim republicà. 39 funcionaris van ser separats del servei amb la pèrdua de tots els drets adquirits. Representaven el 25% del cos de funcionaris municipals. Cal ressaltar d'aquesta depuració que va afectar de manera diferent els diversos sectors professionals. Entre els metges la depuració va afectar el 47%, entre els practicants el 40%, entre els guàrdies urbans el 34,7%. En l'altre extrem, van perdre la feina del 17,8% d'empleats d'arbitris i el 22,7% d'oficials de secretaria.

A més d'aquestes disposicions, supeditades a ordres de la Generalitat i del govern de la República, la resta de mesures empreses per l'Ajuntament en aquesta etapa estaven condicionades per les peticions del Comitè de Milícies.

Concretament, el 19 d'agost la comissió de govern acordà la constitució del comitè local de l'escola nova, que estaria integrat per l'alcalde, el president del consell local del primer ensenyament, el regidor de cultura, tres membres de la UGT, tres de la CNT i un representant de l'Ateneu de Cultura.

S'havia sobrepassat l'estricte marc municipal per donar el pes d'aquest comitè de l'escola nova a les representacions sindicals.

En la mateixa sessió s'acordà l'enderroc de l'Església i el campanar del centre pel seu estat ruïnós, *«a requeriment del Comitè local de Milícies Antifeixistes»*.

Més endavant, el 9 de setembre, l'Ajuntament es fa càrrec dels vals que han expedit els Comitès i que ha de cobrar als industrials i comerciants locals; la comissió de govern acordà abonar el 50% del seu import, excepte en el cas dels farmacèutics pels quals abonaria el 75%.

Al mateix temps, l'Ajuntament també acordà abonar un salari als integrants dels Comitès de Milícies i de Proveïments. És a dir, el municipi assumia tot allò que decidia qui realment tenia el poder: el Comitè de Milícies.

Un article aparegut al periòdic *«Solidaridad Obrera»* explica les especials relacions entre Ajuntament i Comitè de Milícies: *«Una vez producido el hecho* (aixecament militar) *y a proposición de la CNT y FAI con objeto de evitar los desmanes que se podían producir, se convocó a una reunión de militantes los cuales estudiaron los momentos difíciles de la situación y después de dicho estudio se formó una Comisión de abastos, la cual quedó responsabilizada para extender vales a las familias que carecían de todo medio económico. Después se comunicó todo esto al alcalde de Hospitalet, el que se comprometió en su nombre y del Ayuntamiento a hacer efectivo todo cuanto emanase de esta Comisión»* (11).

Un dels testimonis de la situació de doble poder va ser Joan Rius (ERC) que, a partir de la integració del Comitè de Milícies a l'Ajuntament, esdevingué conseller de Cultura; la seva visió d'aquest període és la següent: *«De manera que des del 18 de juliol fins al 23 de septembre de 1936 en què l'alcalde Ramon Frontera i ben aviat Carles Martí i Feced, conseller de Sanitat, abandonaren l'Ajuntament, les autoritats municipals no foren res més que uns perfectes titelles, moguts de grat o per força (jo diria sempre per força) pels fils i tentacles obscurs i macabres de la CNT-FAI que s'havia fet mestressa absoluta del carrer»* (12).

Però, què feia el Comitè de Milícies, qui l'integrava? La primera notícia que en tenim és del 28 de juliol, quan convoca una assemblea popular a Santa Eulàlia per tractar dels problemes de l'abastament de la població. L'organització interna i la representativitat del Comitè de Milícies o Comitè Revolucionari (s'usen els dos noms indistintament) no està clarament delimitada. Malgrat tot, a través d'alguns articles de premsa (13), podem reconstruir la seva organització.

Comitè Revolucionari
Comitè de Milícies Antifeixistes
- Comitè de milícies
- Comitè de proveïments
- Comitè de producció i parats
- Comitè d'investigació
- Comissió pro-hospital obrer i casa de maternitat
- Comissió pro-cultura

Aquest comitè l'havia impulsat la CNT i hi era majoritària; per fer-nos una idea del pes de la CNT al Comitè Revolucionari podem veure la relació d'oradors d'un míting convocat per la comissió de cultura i propaganda, el dia 26 d'agost, a la plaça

Espanyola. Els oradors eren: Antonio Cuenca del comitè regional del Llevant, Antonio Vives del comitè de proveïments de la Torrassa, un militant del POUM pel Front Popular, Collado i Conejero pel Comitè de Defensa i José Conesa pel Comitè regional de la CNT. Dels sis oradors, cinc eren cenetistes.

Les assemblees populars i obreres se succeïen contínuament. A partir del 28 de juliol comencen les assamblees sectorials dels metal·lúrgics, dels milicians de la localitat, dels obrers del fabril i tèxtil, dels aturats (sobretot a La Torrassa), dels camperols, del sector de la construcció, del sector de la fusta, i d'altres.

És a dir, no hi havia únicament una dinàmica institucional, d'ofegament de l'Ajuntament per part del Comitè de Milícies, sinó que hi havia també una dinàmica de canvi social que sorgia de la base i que tingué diverses manifestacions, com la incautació d'edificis, la col·lectivització industrial i del camp, els menjadors populars, etc...

Encara que, com és lògic, totes dues s'interrelacionessin d'una manera molt important.

A moltes empreses es van crear comitès de control, que després col·lectivitzaren l'empresa. Els camperols també van començar a organitzar-se creant un comitè revolucionari.

L'important nivell d'atur forçós de la localitat va empènyer el Comitè de Milícies cap a l'actuació en el camp del proveïment per poder solucionar el problema bàsic dels aturats i de bona part de la població: l'alimentació. La relació entre el nivell de població aturada i les cuines populars i magatzens que es crearen és directa. És a dir, les cuines populars eren la resposta a un problema conjuntural. Per això fou a la barriada de La Torrassa on funcionaren més ràpidament les comissions de proveïments i les cuines populars. Precisar quin era el nombre d'obrers aturats es fa difícil però coneixem algunes dades, tot i que cal prendre-les amb prevenció. Segons el *«Boletín de Información CNT-AIT-FAI»* la quantitat d'obrers sense feina al barri de La Torrassa era de 960 en el mes d'agost (15). El sector més afectat era la construcció, amb 460, i el seguien el tèxtil amb 200, la metal·lúrgia amb 100, el transport amb 100, i d'altres amb 100 més. La dificultat més important se situava a la construcció, ja que vivia moments de forta recessió i que va continuar amb força problemes l'any següent. Aquest problema de la construcció estava molt generalitzat, com ens demostren les dades que facilita per a tot Catalunya Josep Mª Bricall sobre l'evolució de la producció en aquest sector: a partir d'un índex 100 al gener de 1936, en el mes de juny l'índex se situa al 69, i al juliol al 50 (16).

Però la revolució va suposar també la resolució d'algunes qüestions laborals. Per exemple, va suposar que finalitzés el conflicte de l'empresa Cosme Toda i la represa del treball.

La gravetat de la situació d'atur era tan palpable que el mateix Ajuntament presidit per Ramon Frontera feia mans i mànegues per evitar el tancament de la fàbrica tèxtil de Can Trinxet, que significava més de mil llocs de treball. Un informe de la secció de cultura i propaganda del Comitè de Milícies Antifeixistes parlava també d'aquest problema i de la seva prioritat i recalcava, altre cop, el pes d'aquest problema a La Torrassa: *«Uno de los casos más loables, entre los muchos que se están solucionando en esta barriada, es el de la preocupación perpetua para el abastecimiento de las familias necesitadas, por desgracia muy numerosas en esta localidad en donde la integridad de su censo, es de trabajadores»* (17).

Per pal·liar els efectes de l'atur es van crear les comissions de proveïment, que van tenir la seva expressió concreta en els magatzems i els menjadors anomenats populars.

En primer lloc es va procedir a extendre vals per adquirir aliments als establiments comercials habituals. Però les provisions d'aquests establiments es van acabar. Llavors es van instal·lar uns magatzems centrals d'aprovisionament on es repartien vals de comestibles (18).

Aquesta activitat dels primers dies després del 19 de juliol va correspondre bàsicament a la CNT. No va ser fins més endavant que s'hi van integrar altres forces polítiques i sindicals. Abans del 31 de juliol ja s'havia instal·lat el magatzem general d'aprovisionament.

Això dóna idea de la rapidesa amb que succeïen les coses en aquell mes de juliol. Però aquesta fórmula durà pocs dies, i es va imposar la idea dels menjadors, perquè es pensava que s'economitzaria aliments, i també perquè el fet de repartir aliments per consumir-los allí mateix evitaria l'acaparament que algunes persones practicaven, segons que reconeix Vicenç Nebot, responsable d'una cuina a La Torrassa (19).

En aquest barri es van habilitar almenys tres menjadors, un en una fàbrica que no funcionava, al carrer Farnés, i dos més als cinemes Romero i Joventut.

Quant a la importància quantitativa de les cuines, es difícil de precisar-la; les úniques dades que tenim corresponen a un article de caire propagandístic que parla de més de quatre-centes famílies que menjaven en un dels cinemes; respecte a l'altre senyala que a mitjans del mes d'agost havien repartit més de cinc-mil cinc-centes racions (20).

Segons el testimoni de Vicenç Nebot la cuina del carrer Farnés devia de subministrar menjar a més de tres-centes persones diàriament (21). L'aprovisionament de les cuines es va fer sobretot mitjançant viatges per tot Catalunya i, també, amb el subministrament que feia el Ram d'alimentació de l'Hospitalet.

També dins el context revolucionari, un altre canvi va constituir-lo la incautació d'edificis per a posar-los al servei dels comitès que es creaven; la majoria de locals es destinaren a les tasques administratives dels sindicats i partits polítics, oficina d'estadística d'aturats, biblioteca, etc...

Malgrat que aquest treball no pretén analitzar els canvis que es van produir en el terreny cultural, cal tenir en compte que en aquests primers moments que anomenem de doble poder es va presentar el «Plan general de enseñanza primaria del Comité de Escuela Nueva Unificada de Hospitalet de Llobregat», elaborat per Floreal Ocaña, mestre racionalista membre de la FAI.

A finals de setembre, concretament el dia 23, la comissió de govern de l'Ajuntament va concedir llicència indefinida per a Ramon Frontera, que va ser substituït com a batlle accidental per Miquel Romeu i Mumany, també membre d'Esquerra Republicana. Joan Rius, testimoni de l'època, veu en aquest canvi una fugida del personatge més important d'Esquerra a l'Hospitalet: *«La Corporació Municipal anava perdent cada dia més la seva autoritat que usurpaven els comitès i les patrulles de control. Les dues figures principals d'aquell consistori: l'alcalde president Ramon Frontera i el conseller de Santitat, el Dr. Carles Martí i Feced, treballaven per a abandonar d'una manera elegant els seus càrrecs municipals. Pretenien dissimular una fugida. I és que eren presoners de les circumstàncies i ells, que coneixien molt bé les respectives barriades de Sta. Eulàlia i de Collblanc-Torrassa, notaven la seva impotència per aturar aquell daltabaix. I que consti que ells i els seus companys de consistori treballaren dia i nit com bastaixos per aturar i salvar allò que no tenia aturador i que no podia ser salvat»* (22).

El nou batlle Miquel Romeu tan sols ocuparia el càrrec durant una setmana, ja que s'estava pactant l'entrada del Comitè de Milícies a l'Ajuntament, cosa que es va concretar al 30 de setembre. D'aquesta manera es posava punt final a l'existència de dos organismes —Ajuntament i Comitè de Milícies— que teòricament exercien el poder en el mateix territori.

La influència del Comitè de Milícies a dins l'Ajuntament es traduirà a partir d'ara en la presència dels sindicats CNT i UGT en les tasques del municipi.

Francesc Martínez Alves, alcalde durant 1936 i 1937.

L'Ajuntament revolucionari

El 30 de setembre, el Comitè de Milícies Antifeixistes s'integra a l'Ajuntament tot establint un pacte entre UGT, CNT i ERC. Aquest pacte s'ha d'entendre com el resultat local de la formació del nou govern de la Generalitat del 26 de setembre, compost per consellers d'ERC, ACR, Unió de Rabassaires, CNT, PSUC i POUM.

El govern ordenà, l'11 d'octubre, la reorganització dels consells municipals d'acord amb la proporció amb què estava constituït el Consell Executiu.

La formació de l'Ajuntament de l'Hospitalet el 30 de setembre es produeix enmig de les dues dates claus (26 de setembre i 11 d'octubre); per tant, va formar-se sense saber quina era la proporció exacta que s'hauria de respectar. A causa de la influència anarquista al nou consistori, el nom va ser canviat i es va anomenar Consell d'Economia i Defensa. La composició va ser la següent:

ALCALDE-PRESIDENT: Francesc Muntané (ERC)
REGIDOR D'ECONOMIA: Josep Xena i Torrent (CNT)
REGIDOR DE GUERRA: Lluís Cano i Pérez (CNT)
REGIDOR DE TREBALL: Josep Sánchez (CNT)
REGIDOR D'AGRICULTURA: Dídac López (CNT)
REGIDOR D'OBRES PÚBLIQUES: Antoni Vives (UGT)
REGIDOR DE PROVEÏMENTS: Víctor Muntané (UGT)
REGIDOR DE CULTURA: Joan Rius (ERC)
REGIDOR DE SANITAT: Josep Daltell (ERC)
REGIDOR DE SERVEIS PÚBLICS: Francesc Piulachs (ERC)
REGIDOR D'ASSISTÈNCIA SOCIAL: Antoni Carrió (UGT) (23).

Aquest pacte fou forçat per les circumstàncies generals, però els homes d'ERC no el veien amb bons ulls. Josep Daltell s'atreví a dir-ho a la mateixa sessió inaugural del nou Consell d'Economia i Defensa.

Però aquesta composició del Consell tan sols durà fins al 31 d'octubre, quan se'n constituí un de nou d'acord amb el Decret de la Generalitat de l'11 del mateix mes. El nou consell municipal es va constituir de la següent manera:

Ple Municipal:

REGIDORS DE LA UGT
- Josep Piqué i Valls
- Angel Bertran i Ros
- Antoni Carrió i Català
- Joan Lledó i Peiró
- Lluís Terres i Expósito
- Alfons López i Camacho
- Lluís Córdoba i García
- Victor Muntané i Gual
- Josep Rodríguez i Seguia

REGIDORS DE LA CNT:
- Josep Xena i Torrent
- Lluís Cano i Pérez
- Josep Casajoana i Gol
- Joan Hernández i Canovas
- Josep Abella i Pérez
- Enric Playans i Tersol
- Dídac López i Rodríguez
- Ginés Alonso i López
- Llorenç Vera i Lujan
- Joan Ballesteros i Fernández
- Florenci Domingo i Just

REGIDORS D'ERC:
- Joan Rius i Vila
- Francesc Muntané i Mitjans
- Juli Peris i López
- Alfred Arnau i Mallol
- Francesc Piulachs i Cirera
- Francesc Martínez i Alves
- Amadeu Llorens i Ferran
- Laureà Lorca i López
- Marià Asín i Parra.

En total, el Ple el componien 12 afiliats a la CNT, 9 a la UGT i 9 a ERC. Els regidors amb funcions concretes eren els següents:

ALCALDE I REGIDOR D'ASSISTÈNCIA SOCIAL: Francesc Martínez i Alves (ERC).
REGIDOR D'ECONOMIA: Josep Xena i Torrent (CNT)
REGIDOR DE DEFENSA: Lluís Cano i Pérez (CNT)
REGIDOR DE TREBALL I AGRICULTURA: Josep Sánchez i Buendia (CNT)
REGIDOR DE SERVEIS PÚBLICS: Laureà Lorca i López (ERC)
REGIDOR DE CULTURA: Joan Rius i Vila (ERC)
REGIDOR DE PROVEÏMENTS: Angel Bertran i Ros (UGT) (24).

El canvi d'alcalde sembla que respon a la capacitat per entendre's amb la CNT que tenia Francesc Martínez, un dels pocs homes d'ERC que podien aconseguir-ho. La mateixa situació relaciona el nomenament de Laureà Lorca, president d'ERC a La Torrassa, com a regidor de Serveis Públics.

Aquest canvi de consistori no va alterar de forma important la correlació de forces i, per tant, es pot considerar com una simple adaptació al Decret de la Generalitat.

El canvi produït el 30 de setembre va portar la polèmica revolució/status republicà a dintre de la institució municipal. La CNT local va intentar de tirar endavant amb el seu programa revolucionari, sense tenir en compte que l'entrada a les institucions (govern de la Generalitat i Ajuntaments) suposava de fet una cessió de terreny a les forces republicanes. Com és lògic començaren a aparèixer a les sessions municipals les primeres friccions.

A la sessió del 8 d'octubre es plantejà una petició de diners de l'Agrícola Col·lectiva al municipi, per poder solucionar les dificultats inicials que tenia per pagar els salaris. Aquesta petició va rebre el suport de la representació cenetista, però la minoria d'UGT no la veié amb bons ulls i al·legà que les col·lectivitzacions no estaven legalitzades i que per tant, es tractava de donar diners a no se sabia qui. La diferència entre la posició d'Esquerra i de la CNT era profunda; mentre Romeu preguntava si els diners que es demanaven serien un préstec o una donació a fons perdut, Xena contestava que el que es *«proposa és un control totalitari per mitjà del qual avui s'anticipa una quantitat que altre dia es reintegrarà amb el producte que donin les col·lectivitzacions»* (25).

A la mateixa sessió, Sánchez (CNT) exposava que per a la subsistència de la feina i per evitar l'atur forçós no hi havia altre remei que la creació de la Caixa Comunal. En aquesta sessió es plantejaven els problemes de fons de la nova economia; és a dir, col·lectivitzacions parcials i per tant competència entre elles com en un sistema de mercat lliure o coordinació de les col·lectivitzacions amb un fons de compensació.

Arran de la constitució del Consell d'Economia i Defensa es va anar estructurant una nova força política, el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) que a nivell municipal actuava com a UGT, fins ben entrat el 1937, quan s'efectuà el canvi de nom de la representació municipal. Una de les primeres aparicions públiques del PSUC va ser un míting celebrat l'11 d'octubre, en el qual van prendre part Bartrina, Manuela Martí, Isabel Isuaga, Josep Rodríguez, Llorenç Llop, el diputat Joan Fronjosà, Àngel Estivill, Josep Teixidor (26). Tan sols un dels oradors pertanyia a l'organització local, cosa que demostra la seva feblesa i el seu estat embrionari. El contingut d'aquest míting (que expressava la posició ja coneguda del PSUC) va ser considerat greu per part de la CNT i, per contestar-lo, convocaren un altre míting el diumenge següent. La convocatòria d'aquest míting reflectia la situació creada a la ciutat: *«Hospitalet tiene un historial revolucionario que ningún elemento que se estime puede dejar de reconocer; y nadie ignora que las páginas revolucionarias han sido escritas por los elementos de la CNT y de la FAI. Han extrañado mucho a la población OBRERA el que se hayan dirigido determinadas insinuaciones, más o menos directas, a los elementos confederales y anarquistas en un acto últimamente celebrado en esta localidad. Para poner las cosas en el lugar que les toca, se ofrece TRIBUNA LIBRE a los elementos marxistas que realizaron una obra de difamación durante el acto del pasado domingo obra que si ya resulta deprimente en tiempos normales, es completamente insensata realizarla en los momentos actuales»* (27).

Els oradors en aquest míting cenetista de l'organització local eren tots militants faistes: Severiano Campos, Antoni Ocaña, Jaume R. Magrilà, Josep Xena i Josep Abella.

Un altre dels punts conflictius a l'Ajuntament va ser la polèmica per l'intent d'implantació del salari únic, que de fet no va regir mai.

En el tema del salari únic es tornava al problema de la crisi econòmica i de com disminuir els seus efectes, especialment els derivats de la taxa d'atur. Pel que fa a l'atur, tot i tenint en compte la fragilitat de les dades de què disposem, veiem no es resolia. El 22 de desembre el nombre d'aturats segons l'Ajuntament era de 824 persones.

Ja hem vist abans que per pal·liar aquest problema i les seves conseqüències s'establiren les cuines populars. Alhora aquestes cuines tenien força poblemes econòmics. Per solucionar aquestes dificultats el regidor d'Economia, Josep Xena, tirà endavant el que considerava que en seria la solució, la implantació del salari únic a tota la població. Els qui tinguessin salaris superiors al que s'establiria com a salari-base únic i igual per a tothom, ingressarien la diferència a la regidoria d'Economia per poder atendre el funcionament de les cuines econòmiques. Xena argumentà la necessitat imminent de la mesura i l'endegà sense l'aprovació prèvia de la comissió de govern. Quan presentà l'informe, les minories d'UGT i ERC s'hi oposaren rotundament.

El representant d'ERC va exposar que no estava d'acord ni amb el procediment ni amb el fons de la disposició.

Per altra banda, l'argumentació de la UGT era que la quantitat de diners que s'invertien en el manteniment de les cuines passessin a invertir-se en jornal. Les cuines haurien de desaparèixer perquè no eren la millor manera de solucionar el proveïment dels aturats.

El conseller Xena es defensà al·legant que l'augment de jornals i la disminució d'hores de feina determinades per la Generalitat feien que s'haguessin radicalitzat les diferències entre qui tenia feina i qui no en tenia.

Concretament, la situació del qui treballava la qualificava així: *«El trabajador es hoy el pequeño burgués que no sufre los perjuicios que sufren los del Frente y los hambrientos, no hay más remedio de que se les limite sus beneficios, sobre todo cuando se cobran jornales elevados»* (28).

La correlació de forces va fer que l'acord del conseller Xena quedés suspès i el salari únic no arribés a establir-se.

Alguna col·lectivitat com la dels pagesos, però, va establir per als seus membres aquest sistema retributiu. També, segons Xena, s'implantà en el transport, encara que ell mateix reconeix que la implantació del salari únic era un procés molt complex i difícil (29).

És en aquesta etapa també quan es va concretant el projecte cenetista i la idea que les col·lectivitzacions ha de crear una Caixa Comuna. El 24 de novembre, el regidor Abella anuncia a la comissió de govern que la CNT està estudiant la qüestió de les col·lectivitzacions i té la intenció de crear una Caixa per compensar els beneficis i les pèrdues.

També es va posar en qüestió un altre tema que preocupava els propietaris en aquest cas immobiliaris, el de la municipalització de la riquesa urbana, més conegut com a municipalització de l'habitatge.

El 6 de novembre es va acordar de dur a terme la municipalització i s'encarregà un dictamen sobre la forma i condicions per tirar-la endavant. El 10 de novembre el regidor Abella manifestà que els diners que es recollirien amb la municipalització de l'habitatge servirien per solucionar el problema de l'atur. L'aprovació definitiva del projecte s'escau el 7 de desembre. Però què deia el projecte, a qui afectava? En primer lloc aquesta disposició municipal diferenciava dos conceptes: la nua propietat i l'úsdefruit. L'article primer definia el sentit que es donava a la municipalització: *«La riquesa urbana de l'Hospitalet serà intervinguda pel seu Ajuntament, conservant els actuals posseïdors o hereuers la nua propietat, excepció feta de la compresa en l'apartat e) de l'article segon, i en tindrà l'administració municipal l'úsdefruit, en la forma i condicions que s'indicarà»* (30).

Aquest article segon, apartat e) és el que feia referència a les finques dels propietaris declarats facciosos. Per tant, aquest primer article definia una reforma força moderada atès el context general en el qual s'inscrivia, ja que reconeixia la propietat sense amenaçar-la.

El projecte dividia les finques en 6 classes:

a) utilitàries, les que habita directament el propietari.
b) lucratives, les que produeixen una renda inferior a 450 pessetes mensuals.
c) de luxe, les que produeixen una renda superior a 450 pessetes mensuals.
d) especulatives, els solars no edificats.
e) d'incautació, les de propietaris que les han abandonat i les de propietaris declarats facciosos.
f) industrials, finques d'ús industrial.

La intervenció municipal consistia en el cobrament mensual de la taxa d'habitabilitat (lloguer) a totes les finques menys les del tipus a) (utilitàries), a les quals solament es cobraria una taxa d'edificació. Aquesta taxa d'edificació substituïa tots els anteriors impostos municipals, com l'arbitri de clavegueres, guals, percentatge per a cultura, contribució, etc...

Alhora, el municipi retornava una part dels lloguers als propietaris. El càlcul del que havien de cobrar es feia d'aquesta manera: els propietaris de finques lucratives percebrien la taxa d'habitabilitat deduint-ne el tant per cent d'administració i despeses com l'aigua i la llum generals de l'escala. Els propietaris de finques de luxe percebrien la taxa d'habitabilitat, però sense superar la quantitat de 450 ptes. En el cas dels propietaris de finques industrials existia la mateixa limitació. Hi havia una altra limitació quant a la percepció per part dels propietaris. Les percepcions s'entenien de manera global i per tant, encara que fossin propietaris de diverses finques, no podien percebre quantitats superiors a 450 pessetes mensuals.

Les obligacions del propietari envers la finca eren quatre:

a) Conservar la finca en bon estat d'habitabilitat.
b) Realització de les millores d'higiene i sanitat necessàries.
c) Edificació de les finques especulatives en benefici propi i de la col·lectivitat.
d) Donar compte a l'administració municipal de tot allò, derivat de la seva propietat que fos necessari per al millorament col·lectiu.

Com hem vist, l'Ajuntament feia la feina de cobrar els lloguers i després retornar-los als propietaris, amb molt poques novetats respecte a la situació anterior: per una banda s'establien unes obligacions del propietari, que a més es podien fer complir amb molta facilitat ja que qui recaptava els lloguers era l'Ajuntament.

Per altra banda, es limitaven els beneficis dels grans propietaris de finques urbanes ja que hi havia un límit de 450 pessetes mensuals, que perjudicava sobretot els que posseïen moltes propietats.

Una altra novetat era la incorporació al municipi de les propietats de les persones declarades faccioses. Però, evidentment, aquest projecte no introduïa cap trencament amb el concepte de la propietat.

Al final del projecte, però, s'afegí un VIè capítol que va portar moltes discussions; el títol d'aquest capítol era: *«Municipalització total de la propietat particular»* i en quatre articles s'exposava com es podria fer aquesta municipalització «total». El mateix títol sembla dir que el gruix del projecte no corresponia a res més que una municipalització a mitges. El procés de la municipalització total es faria a través d'una Caixa Immobiliària que emetria cèdules que s'amortitzarien a un ritme del 3% anual. Al mateix temps s'establiria un límit màxim en la percepció de quotes d'amortització, que seria de mil pessetes mensuals.

Cal tenir en compte que aquest últim capítol del projecte tan sols s'aplicaria si hi hagués un acord de l'Ajuntament en aquest sentit, però que l'aprovació del projecte de municipalització no implicava aquest segon pas, sinó tot el que es reglamentava en els cinc primers capítols.

A la sessió de la comissió de govern de l'1 de desembre s'aprovà el projecte presentat per la CNT, a excepció dels articles 22, 23 i 25 que són els que fan referència a la *«municipalització total»*.

S'acordà passar al Ple municipal la discussió d'aquests tres articles. El Ple Municipal tan sols va fer una petita modificació, a l'article 13, per tal que els propietaris de finques de nova construcció no estiguessin sotmesos al límit de 450 pessetes mensuals d'ingressos. L'acta del Ple no fa cap referència a si es van aprovar o rebutjar els articles 22, 23 i 25 (31).

Per tant, no sabem amb exactitud quin va ser l'articulat definitiu de la municipalització de l'habitatge. En tot cas, el que sí que sabem és que la municipalització «total» no s'aplicà mai.

Per aplicar aquesta legislació es va crear l'Oficina Tècnico-Administrativa de l'habitatge, que va estar sempre en mans de la CNT, i que havia de connectar la seva actuació amb les feines del sector de la construcció, que era un dels més afectats per la crisi econòmica.

Certament, la municipalització de l'habitatge preconitzada per la CNT va representar en els moments que es va fer un element de moderació en la lluita política local, sobretot si la comparem amb d'altres actuacions cenetistes, ja que no qüestionava la propietat, sinó que incidia en la gestió d'aquesta amb finalitats socials.

Aquesta fase de concreció i direcció revolucionària des de l'Ajuntament de concentració es va trencar amb l'afer de l'incautació o assalt de les cooperatives de consum locals «L'Avenç» i «El Respeto Mutuo», el 25 de desembre de 1936. Juntament amb els fets de maig, aquest va ser el moment de màxima tensió entre grups polítics del període de guerra a l'Hospitalet.

La incautació de les cooperatives la va realitzar la col·lectivitat del ram de l'Alimentació, apropiant-se dels gèneres que aquestes cooperatives tenien emmagatzemats.

A la comissió de govern del 25 de desembre es parlà d'aquest fet i les postures dels grups presents a l'Ajuntament eren totalment oposades. El fons del problema era que les cooperatives de consum havien estat uns organismes considerats progressistes fins aleshores, però que en aquells moments eren un inconvenient per establir l'igualitarisme que pretenia la CNT. Els socis de les cooperatives es podien considerar privilegiats, ja que podien adquirir aliments directament a la cooperativa o, en la seva condició de ciutadans, adquirir els aliments que segons la tarja de racionament els pertocaven. Dins l'estructura local de proveïments, es creia necessari un control total dels recursos alimentaris a distribuir, i això xocava amb l'existència de les cooperatives. A més, els anarquistes més puristes no havien vist mai amb bons ulls el cooperativisme, que consideraven que era una forma de reformisme sindical. Per altra banda, per als grups contrarrevolucionaris, la incautació de les cooperatives significava un nou atac a la propietat, exercida en aquest cas de forma associativa.

Mostra de la radicalitat que va prendre l'afer ho és la dimissió i abandó de l'Ajuntament al Ple 26 de desembre de les minories d'ERC i UGT, que consideraven la situació insostenible. D'aquesta manera, la CNT es va fer càrrec de totes les tasques municipals.

L'afer de les cooperatives i la dimissió de l'Ajuntament d'ERC i UGT va esdevenir un assumpte que trascendí el nivell local. El 27 de desembre la notícia apareixia als diaris barcelonins *«La Humanitat»* i «Solidaridad Obrera».

Per al diari republicà el tema se centrava en la dimissió al consistori, tot remarcant que ERC i PSUC «volen declinar tota responsabilitat pels fets que venen succeint amb massa freqüència» (32).

Al diari cenetista hi va aparèixer un manifest del Sindicat Únic de Treballadors de l'Hospitalet en el qual es parlava d'incautació de les existències de les cooperatives amb el compromís de fer efectiu l'import a les cooperatives.

La justificació del que es faria amb aquestes existències era: *distribuirlos al pueblo en un sentido general y acabar con el privilegio de que una pequeña parte de la población pudiese disfrutar de poder proveerse de artículos en dos frentes diferentes —cooperativas y establecimientos de la colectividad del Ramo Alimentación, mediante la carta familiar expedida por el Comité Local de Abastos»* (33).

En aquest manifest, a part d'aquesta justificació la CNT afirmava estar disposada a assumir tota la responsabilitat per tirar endavant l'administració municipal.

Dos dies després apareix una llarga nota sobre el tema a *«La Humanitat»*, on explica la seva versió dels fets: s'ha produït l'assalt a les cooperatives per part d'un grup armat.

El diari republicà contestava també el manifest de la CNT: *«Des d'abans d'ahir, doncs, la nostra Corporació Municipal està en crisi, crisi delicada, que no sabem per on es resoldrà. Entretant s'han llançat al públic de l'Hospitalet uns manifestos el primer dels quals, fet per la CNT local vol justificar un fet que no té cap justificació. Es parla de diferències de classe entre els elements que pertanyen a les cooperatives i la població en general. Es parla de tenir emmagatzemats molts gèneres i que, en canvi, la col·lectivitat no en tenia. Nosaltres sabem que si la col·lectivitat del ram de l'Alimentació de la ciutat no tenia gèneres no era perquè no en venguessin. I a més ens consta que la cooperativa l'Avenç a la vigília de passar aquest fet tan vergonyós, havia ofert a les col·lectivitats els gèneres que fossin necessaris, mitjançant el pagament del seu valor» (34).*

L'article de *«La Humanitat»* també recull un manifest llançat el mateix dia per l'Esquerra local. En aquest manifest es feia una defensa aferrissada del cooperativisme en base a la seva legalitat, i també perquè estava dins del programa del govern de la Generalitat.

Remarcaven també que no tenien por de la revolució, però que, abans que res, calia responsabilitat.

Dos paràgrafs centren el contingut d'aquest manifest: *«En l'aspecte social no ens ha fet por ni ens fa cap problema per avançat que aquest sigui i per escabrós que se'ns presenti. Això sí: l'únic que demanem i que fins ara hem desitjat és que quan hom es proposi d'anar endavant, sigui mirant i estudiant les realitats i possibilitats del moment. Sobretot volem que s'accepti la plena responsabilitat per part dels que governen i per part dels que han d'obeir.*

Esquerra Republicana de Catalunya de la ciutat de l'Hospitalet no pot permetre, des d'un lloc responsable de govern, que es detenti contra els drets de les cooperatives legalment constituïdes, de la localitat. És per això i perquè representa un avenç social i perquè la cooperació cap dins del programa de govern de tots els organismes que prenen part del Consell de la Generalitat de Catalunya» (35).

Hi havia un altre problema en tot aquest afer: es posava en qüestió si una acció d'aquest tipus (en cas que es cregués necessària) l'havia de fer l'Ajuntament, o un organisme com la col·lectivitat del ram de l'Alimentació. Sembla lògic que un cop totes les forces polítiques i sindicals s'havien compromès a participar en un Ajuntament de concentració, aquest tipus de decisió corresponia al municipi.

La realitat havia anat per altres camins i per als grups d'ERC i UGT, si l'Ajuntament no servia per controlar els esdeveniments que es produïen a la ciutat, la seva participació no tenia cap sentit. Com a conseqüència, la CNT quedà sola al consistori, i el 29 de desembre la comissió de govern és constituïda de nou amb el nom de Consell de Defensa i Economia, amb Josep Xena al capdavant i amb la totalitat dels regidors afiliats a la CNT.

El govern en solitari de la CNT

Amb la representació única de la CNT a l'Ajuntament s'inicia una nova i breu etapa que tan sols duraria fins a principis de febrer. Es manté la tensió en l'afer de les cooperatives. A més, el fet que de l'Ajuntament en fossin excloses dues forces importants com ERC i UGT creava una dinàmica de lluita entre la institució municipal i l'oposició que no compartia el govern.

Un article d'un militant local de la CNT, Jacinto Llopart, aparegut a la premsa, ens mostra com continuava el clima de tensió per l'afer que havia motivat la reestructuració municipal: *«Nosotros nos creímos que con la tolerancia que tuvimos con los elementos del PSUC y UGT alrededor de la cuestión de las cooperativas, que tan villanamente se portaron difamándonos con las palabras más sucias, propias de gente sin cultura, se habían retenido las provocaciones de estos «comisarios» del pueblo. Pues, no volvieron a lanzar a su «pueblo» otro manifiesto contra los principios bellos y humanos que encarnan los nombres de la CNT y FAI (...). Exponemos estas consideraciones al pueblo en general para que se vaya dando cuenta de los que quieren perturbar la vida social de la ciudad y de los que con todo corazón y anhelo deseamos una paz y una vida nueva que nos lleve hacia la emancipación total que nosotros, los anarquistas propugnamos»* (36).

Ideas

MUNICIPAL DE HISTORIA
INSTITUTO BARCELONA

PORTAVOZ DEL MOVIMIENTO LIBERTARIO DE LA COMARCA DEL BAJO LLOBREGAT

Año I - Núm. 1 — 29 de diciembre de 1936 — Precio: 15 cts.
REDACCION Y ADMINISTRACION: Comisión de Propaganda del Bajo Llobregat, Rambla Francisco Ascaso. 21 - HOSPITALET (BARCELONA)
C. N. T. — A. I. T. — F. A. I.

Ni Ley ni Ejército oficial. Socialización y Pueblo armado

PRESENTACION

"IDEAS" y la hora actual

IDEAS sale a la calle patrocinada por los Sindicatos de la Confederación Nacional del Trabajo, y por el movimiento libertario, en general, del Bajo Llobregat. Más de treinta pueblos de esta fértil comarca catalana, con todos sus activos militantes de la C. N. T. y de la F. A. I., han decidido su aparición, y están dispuestos a prestarle todo el calor, todo el entusiasmo, toda la energía moral, intelectual y material que su vida necesite para colaborar al triunfo del antifascismo y de la sociedad comunista libertaria. En torno a IDEAS se agrupan, y continuarán agrupándose, colaboradores conocidos en el campo confederal y anarquista por su larga, recta y consecuente labor de propagación de los ideales de libertad y de igualdad económico-social que encarna la C. N. T. y la F. A. I. Sus firmas, sus plumas, empuñadas por voluntades recias y capaces que ninguna tormenta política o social doblegó, son garantía de la obra ideológica que IDEAS se propone realizar. Sindicatos, Grupos e individualidades no quieren contraer la responsabilidad histórica que significa permanecer en silencio permitiendo todas las desviaciones éticas-revolucionarias que producen y pueden continuar pro-

el tronar del cañón, las bombas que destruyen pueblos, mutilan y exterminan a centenares de indefensos habitantes y a inocentes criaturas; la barbarie fascista carga de odio las voluntades haciéndolas estallar en incontenible explosión vindicatoria y justiciera. Antes del 19 de julio era más necesario agitar que hoy.

La hora actual, que no carece del factor hombre para empuñar el fusil en defensa de la libertad, que no está falta de voluntades dispuestas a sacrificar sus vidas por un mañana feliz, ha de distinguirse por la propaganda de nuestras ideas por todos los medios, contrastándolas con las demás, con la nobleza que la situación que atravesamos exige, pero sin eludir la conclusión de que todas han fracasado, de que todos, absolutamente todos los sistemas de organización política autoritaria han sido fuentes de discordia social, de miserias, de desigualdades, de guerra, de opresión. Y los políticos, todos los políticos españoles llamados de izquierda, tan responsables como los mismos fascistas de la batalla que ensangrienta el suelo ibérico, porque dejaron organizar desde los Ministerios y todos los cuarteles de España y colonias el movimiento fascista, sin intentar siquiera hacerlo abortar destituyendo o aprisionando a una docena de jefes militares, solamente pueden aspirar a salvar sus vidas. El fascismo no se las hubiera respetado.

Que cesen los elementos políticos de amenazar con roturas de frentes antifascistas sino se las conced-

SUMARIO

IDEAS y la hora actual. — *Recordatorio*, por Acracio Progreso. — *"Queremos teorizar", "La razón y el instinto"*, por Liberto Calleja. — *Problemas de la Revolución*, por Severino Campos. — *La colaboración política*, por Errico Malatesta. — *Economía e ideas*, por Icaro. — *La revolución ha de seguir avanzando*, por Jaime Balius.— *Una intransigencia necesaria*, por Luis Fabri. — *A río revuelto*, por Fontaura. — *Escuela Moderna de Hospitalet*, por Abella y Alonso. — *Cinema*, por Ginés Alonso. — *Salvemos al niño*, por Ricetti. — *Valores inmolados*, por Reloski. — *Definiciones*, por F. Alba. — *¡Adelante, hermano campesino*, por Vicente Vidal Marcet.—*La Revolución*

Capçalera de la revista anarquista «IDEAS».

Aquest procés de manifestos i contra-manifestos juntament amb la major estructuració de les forces polítiques locals posà en evidència la necessitat d'una nova premsa local que servís a la lluita política (la premsa del període republicà, lligada d'una manera o altra al projecte populista de l'Esquerra, va deixar d'aparèixer amb els fets del 19 de juliol).

Així, a finals de desembre aparegueren dos setmanaris locals que corresponien a les forces més importants, *«Amunt»* com a òrgan del PSUC i *«Ideas»* com a portantveu del moviment llibertari del Baix Llobregat, encara que era fet quasi exclusivament a l'Hospitalet. L'aparició d'*«Amunt»* certifica d'alguna manera el pes que anava dquirint aquell partit creat a cuita-corrents el juliol del 36 i que anava prenent el terreny polític que abans tenia l'ERC. Segons dades del propi partit, a finals de 1937 va arribar a la xifra de 474 afiliats (37). La publicació d'*«Ideas»* es produeix per la reacció del grup dirigent dels anarcosindicalistes locals enfront de l'entrada de militants de la CNT a les institucions de la Generalitat i de l'Estat central.

El grup que va fer *«Ideas»* lluitava per la puresa ideològica de l'anarquisme, en contra del desviacionisme, segons Severino Campos, redactor del setmanari (38).

En l'àmbit d'actuació municipal s'aprovà la municipalització del serveis de neteja pública i rec (39) i es tirà endavant el procés de municipalització de l'habitatge en el terreny pràctic, amb el registre de finques per part dels propietaris a l'Oficina Tècnico-Administrativa de l'habitatge.

També va tornar a plantejar-se el problema de la crisi econòmica, centrada en el ram de la construcció.

La comissió de govern va debatre els problemes que hi havia entre el ram de la construcció i l'oficina regularitzadora de salaris perquè els obrers de la construcció cobressin els jornals corresponents. En vista de la magnitud del problema, el 2 de febrer la comissió de govern acordà de sol·licitar a la Caixa Oficial de Préstec i Pignoracions de la Generalitat de Catalunya un préstec de 1.200.000 pessetes, que era la quantitat que l'Estat havia concedit a l'Ajuntament per la construcció de cinc grups escolars i quatre cases-habitacions per als mestres. Aquestes dificultats s'agreujaren amb l'incendi de l'empresa «Viuda e hijos de Jaume Trias» que donava feina a més de 700 persones (40).

Al marge de la crisi, la CNT intentava concretar la seva política revolucionària en un organisme que lligués definitivament tota l'economia. Fruit d'aquesta recerca, la CNT va presentar el seu projecte de Consell General d'Economia.

La presentació que fa d'aquest document Josep Abella ja preveu que serà atacat d'extremista: *«Opinamos que, a pesar de los tópicos que se han creado durante este tiempo que llevamos de lucha, se puede hacer mucho más de lo que se ha hecho en el aspecto constructivo. Lo que hace falta es no ser tan pusilánimes y tener más confianza en la propia potencialidad, de lo contrario dejemos el paso libre a los partidos políticos y organizaciones reformistas para que hagan su agosto. Este es nuestro extremismo que celebraríamos fuese compartido por todos, para que el movimiento de transformación que se está operando tuviera una tónica más acentuada hacia soluciones caracterizadas por nuestra influencia anarquista»* (41).

El projecte de Consell General d'Economia partia de la constatació que gairebé tot estava col·lectivitzat i que calia estructurar totes les col·lectivitats en una direcció comuna: *«el de la unificación de esfuerzos en intereses para establecer la ayuda mútua»* (42); l'encapçalament del document era molt clar: *«Dadas las colectivizaciones realizadas desde el 19 de julio hasta la fecha por parte de los trabajadores sindicados de la localidad, en la Industria, Comercio y Agricultura, precisa organizar coordinación técnico-administrativa de las mismas y colocarlas bajo un control de Economía común»* (43).

Calia, per tant, un Consell General d'Economia que coordinés la producció i el consum. El document explicava en 13 articles con s'organitzaria aquest Consell. En primer lloc, elecció de comitès d'empresa amb delegats tècnico-administratius; aquests comitès d'empresa reunits per branques de producció nomenaven el Comitè d'empresa del ram. Alhora, aquest nomenava dos delegats per constituir el Consell d'Economia. Els fons de les col·lectivitats passarien al Consell, però serien administrats per cada ram. El crèdit i la solidaritat entre col·lectivitats els acordaria el Consell General.

A les reunions del Consell hi podria assistir el conseller municipal d'Economia.

Aquest Consell servia a la CNT per perfeccionar el model de les col·lectivitzacions, que consideraven imperfecte perquè les empreses continuaven treballant per separat i dins el joc de la competència pel mercat. En assolir el control municipal, la CNT es va veure capaç d'assolir el seu objectiu i Abella en l'article referit, assenyala que estava força avançada la preparació per a la posta en funcionament d'aquest sistema. La realitat, però, anava en un sentit molt diferent ja a principis de 1937.

La influència del marc polític general, en el qual la influència de la CNT es posava en entredit, i en el qual el PSUC era cada dia més important va ser decisiva per a un nou canvi municipal, amb el retorn d'ERC i UGT. Per iniciativa del conseller de la Generalitat Josep Tarradellas tornaren les minories dimissionàries.

La negociació de Tarradellas i Xena retornà a l'alcaldia a Francesc Martínez i Alves (ERC) i mantingué la important regidoria d'Economia per a la CNT. La reorganització es materialitzà el 9 de febrer al Ple Municipal (44). Aquí començava la marxa enrera de la revolució. El 2 de març la comissió de govern aprovà una moció d'adhesió a l'obra del govern de la Generalitat amb el vot favorable de tots els grups, malgrat que la CNT, per evadir la votació, deia que era innecessària. El retorn a un Ajuntament de concentració, però amb una CNT a la defensiva, i l'aprovació d'aquesta moció marquen l'inici de la contrarrevolució, en la qual es replantejaran tots els temes que ja hem exposat, per tal de revisar-los, i assistirem de nou a les discussions sobre col·lectivitzacions, cooperatives de consum, cuines populars, municipalització de l'habitatge, etc...

Notes

1. *Per a les dades demogràfiques, vegeu Joan Camós:* L'Hospitalet. La història de tots nosaltres 1930-1936, pàg. 129-138.
2. Pel fenomen de la immigració, especialment del barri de La Torrassa, vegeu Joan Camós: El mite de la Torrassa, *«Plecs d'història local», n.º 1, febrer 1986, p. 6-13. (Suplement de «L'Avenç», n.º 90, febrer 1986).*
3. *Les dades de l'estructura industrial, vegeu Joan Camós: Opus. cit., pàg. 43-48.*
4. *Dades elaborades per Joan Camós: Opus, cit., pàg. 60-70.*
5. *Vegeu: Eulàlia Vega i Massana:* El trentisme a Catalunya.
6. *Per conèixer més dades sobre la proclamació del comunisme llibertari a l'Hospitalet, vegeu el testimoni de Francesc Pedra a Joan Camós:* L'activitat política a L'Hospitalet de Llobregat (1923-1946)» *a «L'Avenç» n.º 60, maig 1983, pàg. 10-19.*
7. *CNT:* El Congreso Confederal de Zaragoza. *Ed. Zero. Pàg. 77.*
8. *Idem, opus. cit., pàg. 183.*
9. *Idem, opus cit., pàg. 185.*
10. *Testimoni de Josep Xena. Entrevista del 10 de juliol 1984.*
11. Solidaridad Obrera, *21 d'agost de 1936.*
12. *Joan Rius:* Deu anys crucials a L'Hospitalet del Llobregat. *Pàg. 304-305.*
13. Solidaridad Obrera, *28 de juliol de 1936.*
14. *Testimoni d'Agustí Sauch. Entrevista 7 de novembre de 1984.*
15. «Boletín de Información CNT-AIT-FAI» *del 25 d'agost de 1936.*
16. *Josep María Bricall:* Política económica de la Generalitat. *Vol. 1, pàg. 79.*
17. «Boletín de Información CNT-AIT-FAI» *del 3 de setembre de 1936.*
18. *Segons* Solidaridad Obrera *del 14 d'agost de 1936, es repartiren més de mil vals familiars.*
19. *Testimoni de Vicenç Nebot. Entrevista del 15 de febrer de 1985.*
20. Solidaridad Obrera *del 14 d'agost de 1936.*
21. *Testimoni de Vicenç Nebot. Entrevista citada.*
22. *Joan Rius:* El meu Josep Janés i Olivé. *Pàg. 71.*
23. *La llista dels regidors municipals que apareix al llibre d'actes conté tres errors. Hi va haver substitucions d'última hora, com les de Josep Piqué i Angel Bertran per Antoni Vives i Víctor Muntaner respectivament, membres de la UGT. També un altre canvi, aquest dins l'ERC, el de Miquel Romeu per Josep Daltell.*
24. *Llibre d'actes del Ple municipal, 31 d'octubre de 1936.*
25. *Llibre d'actes de la Comissió de Govern, 8 d'octubre de 1936.*
26. La Humanitat, *dies 10 i 13 d'octubre de 1936.*
27. Solidaridad Obrera, *16 d'octubre de 1936.*
28. *Llibre d'actes de la Comissió de Govern, 27 de novembre de 1936.*
29. *Entrevista a Josep Xena. 8 de juliol de 1984.*
30. *Projecte de municipalització de la riquesa urbana de L'Hospitalet. Mecanografiat, Museu d'Història Arxiu Històric de l'Hospitalet.*
31. *Cap dels llibres d'actes no recull el text de la municipalització de l'habitatge, el text l'hem trobat a part a la carpeta del secretari municipal corresponent a 1936.*
32. La Humanitat, *27 de desembre de 1936.*
33. Solidaridad Obrera, *27 de desembre de 1936.*
34. La Humanitat, *29 de desembre de 1936.*
35. La Humanitat, *29 de desembre de 1936.*
36. Solidaridad Obrera, *2 de gener de 1937.*
37. *La distribució de la militància per professions era la següent: obrers industrials, 406; pagesos, 18; funcionaris, 9; professionals liberals, 29; petits comerciants, 12. Les dades per tot Catalunya estan publicades a «L'Avenç», número 95, juliol-agost 1986, p. 46.*
38. *Entrevista a Severiano Campos del 2 de febrer de 1984.*
39. *Aquesta fàbrica era més coneguda amb el nom de Les Sangoneres. L'incendi sembla que va ser fortuït.*
40. *Llibre d'actes de la Comissió de Govern, 5 de gener de 1937.*
41. Ideas, *14 de gener de 1937.*
42. *Idem.*
43. *Idem.*
44. *Per confirmar aquest aspecte:* La Humanitat, *16 de febrer de 1937. Joan Rius: Deu anys crucials...*
Testimoni de Josep Xena. Entrevista citada.

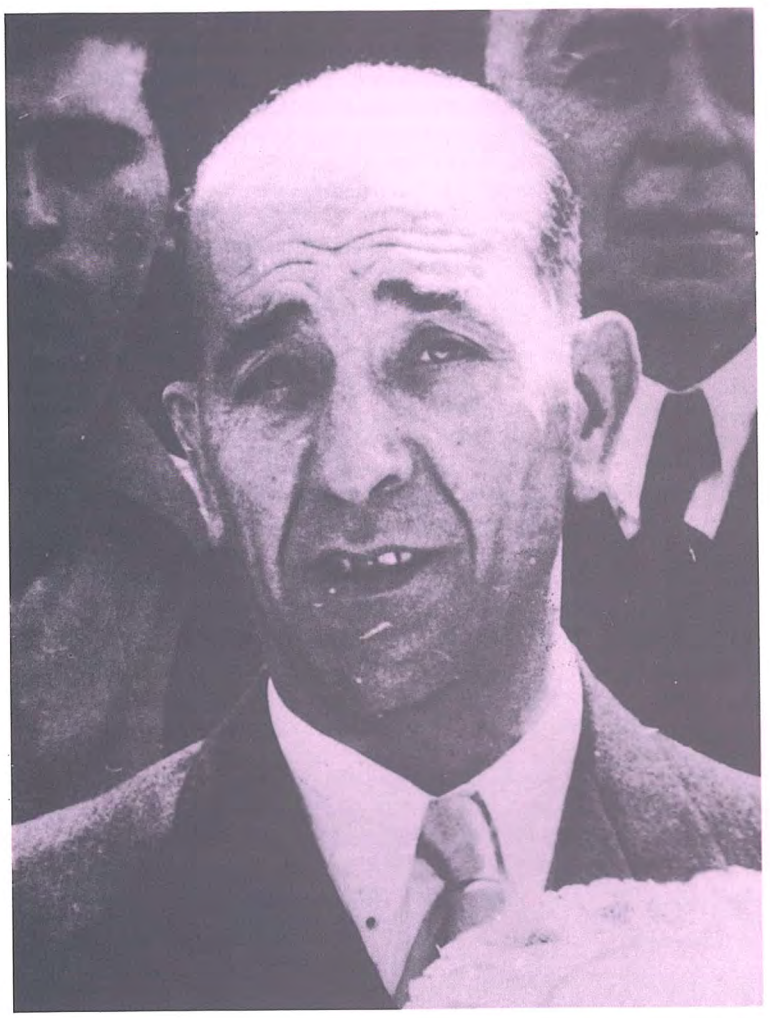

Rafael Domingo i Recio, alcalde durant 1937 i 1938.

Vicenç Fort i Sancho, darrer alcalde del període de guerra.

EL REPLANTEJAMENT DE LA REVOLUCIÓ

La dinàmica Municipal

El retorn a l'Ajuntament d'ERC i d'UGT va representar un canvi important a la dinàmica municipal, que fins llavors s'havia caracteritzat per una actitud a la defensiva d'aquestes forces. La reincorporació es va produir sobretot per l'impuls i suport que els donà el govern de la Generalitat. Amb aquesta força al seu darrera i amb el nou ambient polític que s'estava creant a Catalunya a principis de 1937, les minories d'ERC i UGT tornen a l'Ajuntament amb la intenció de passar d'una actitud simplement defensiva a una actitud de més fermesa en la defensa dels interessos que representaven.

Ja hem vist que fruit d'aquesta nova actitud la comissió de govern municipal aprovà el 2 de març de 1937 una proposta d'adhesió a l'obra del govern de la Generalitat. En definitiva, qui ara estava a la defensiva era la CNT local, que no s'atrevia a expressar clarament el seu desacord amb les posicions de la CNT catalana i amb la participació governamental que en aquells moments feia que aquest sindicat fos representat al govern de la Generalitat i al govern de l'Estat.

El retorn a l'Ajuntament tripartit va significar el retorn a l'alcaldia de Francesc Martínez i Alves (ERC). La resta de càrrecs es distribuïen així:

REGIDORIA D'ECONOMIA, Josep Xena (CNT)
REGIDORIA DE DEFENSA, Lluís Cano (CNT)
REGIDORIA DE PROVEÏMENTS, Ginés Alonso (UGT)
REGIDORIA DE CULTURA, Joan Rius (ERC)
REGIDORIA D'OBRES PÚBLIQUES, Josep Piqué (UGT)
REGIDORIA DE TREBALL, Dídac López (CNT)
REGIDORIA DE SERVEIS PÚBLICS, Marià Asín (ERC)

Com veiem, doncs, el més important no era el canvi en la correlació numérica de les diferents forces, sinó les forces socials que cada grup podia mobilitzar i el pes efectiu de les seves relacions amb d'altres factors extralocals.

A conseqüència d'aquesta nova situació es va reproduir el debat sobre les cooperatives de consum. Un debat, però, que no es va voler portar a les darreres conseqüències i del qual no coneixem el punt de partida que va suposar un informe del regidor de Proveïments.

La presentació d'aquest informe del regidor de Proveïments, que havia de solucionar la distribució de queviures, va provocar la resposta del regidor d'Economia tot dient que *«a l'arranjar-se la crisis municipal es va convenir que no existirien cooperatives al sistema antic, per no donar lloc a privilegis, per la facilitat que pot haver-hi de proveir un establiment determinat en contra de la dificultat de fer-ho per tota la ciutat. Afegeix que no hi ha cap inconvenient que funcionin les cooperatives, sempre i quan aquestes venguin a tots els que tinguin llibreta de racionament, evitant-se d'aquesta manera estats de violència, que podrien produir-se, i que tots estem obligats a que no es produeixin»* (1).

El regidor de Cultura, membre d'ERC, tot i reafirmant la seva vocació cooperativista no veia amb bons ulls *«l'existència de privilegis»*, i deia que, per tant, les cooperatives poden funcionar si els socis que comprin en aquestes cooperatives ho fan sota el control del departament de proveïments. En definitiva, la defensa de les cooperatives *«com abans del 19 de juliol»* tan sols la mantenia la UGT, mentre ERC i CNT veien l'existència de privilegis en llur funcionament. Resulta sorprenent el canvi d'actitud d'ERC, que feia solament quatre mesos havia abandonat el consistori per la qüestió de les cooperatives. Probablement va ser l'agreujament de la crisi de subsistències i la implantació del racionament el que va fer veure a l'ERC la incongruència que suposava l'existència de les cooperatives privades de consum en aquell marc general. De fet, el resultat del debat va ser molt pobre. L'Ajuntament va acordar que seria la Junta Municipal de distribució de queviures qui buscaria solucions. Aquestes solucions no es van concretar i es va mantenir l'estatus existent; les cooperatives (amb molts problemes) van continuar funcionant fins a la fi de la guerra.

La situació d'escassedat d'aliments va decidir l'Ajuntament a autoritzar als veïns el conreu de solars urbans. Entre març i agost de 1937 van demanar l'autorització 851 veïns. Les autoritzacions es van començar a concedir a partir de març de 1937.

Amb el decurs del temps, la guerra afectava cada cop més la vida de Catalunya. L'Ajuntament en resultà afectat amb els nombrosos canvis de regidors per les incorporacions al front. A partir de juliol de 1937 els canvis se succeïen contínuament.

El 8 de novembre es produeix la substitució de la minoria de la UGT per la del PSUC, encara que la majoria dels regidors van continuar sent els mateixos. Amb aquest canvi, aquesta minoria municipal va passar de sis membres a nou. Els seus integrants eren: Antoni Carrió, Lluís Córdoba i Garcia, Vespiano Sausor Alba, Eufemi Castellanos i Ortiz, Manuel Ramos, Angel Beltran, Pere Rovira, Lluís Gómez i Joan Guasch. Aquest canvi en la denominació de la minoria va precedir una redistribució de la comissió de govern, que es va concretar el 12 de novembre de 1937.

La nova comissió de govern estava integrada per:

BATLLE, Francesc Martínez i Alves (ERC)
REGIDOR 1er. Josep Xena (CNT) (responsable d'Economia i Finances)
REGIDOR 2on. Antoni Carrió (PSUC) (Sanitat i Assistència Social)
REGIDOR 3er. Laureà Lorca (ERC) (Serveis Públics)
REGIDOR 4art. Antoni Corts (CNT) (Proveïments)
REGIDOR 5è. Joan Guasch (PSUC) (Obres Públiques)
REGIDOR 6è. Lluís Casas (ERC) (Cultura)
REGIDOR 7è. Francesc Novellón (CNT) (Governació)
REGIDOR 8è. Pere Rovira (PSUC) (Treball)

En aquesta nova comissió es donava el mateix pes a les tres forces representades, tres regidors per a cadascuna. Però aquesta composició no va durar gaire dies, ja que el 23 de desembre la minoria d'ERC va plegar tota de cop i els substituts van ser tots nous. De la nova minoria d'ERC n'havia de sortir l'alcalde. El càrrec va recaure en Rafael Domingo i Recio.

La successió de canvis no es deturà encara (2); el mes d'abril de 1938 es produeixen nous canvis. De la CNT se'n van a files Josep Abella i Josep Xena, els dos homes que més havien incidit en l'organització econòmica de la ciutat, sobretot en els primers mesos després del juliol de 1936.

En aquest ple es produeix un fet important: l'entrada a l'Ajuntament d'una nova organització, la Unió de Rabassaires, amb tres representants. Eren Vicenç Cardús i Devesa, Agustí Soler i Layola i Anton Virgili i Suñe. La Unió de Rabassaires s'havia constituit el febrer de 1938 i servia d'aixopluc a les persones i grups que volien replantejar els efectes de la revolució en el sector primari.

L'aplicació de la llei municipal catalana obligà el 24 de maig de 1938 a fer elecció secreta dels membres del consistori.

La confirmació en el càrrec de batlle per a Rafael Domingo va durar pocs dies, ja que va haver de marxar al front i el 3 de juny el substituí Vicenç Fort, també d'ERC.

Posteriorment, encara es produiren canvis en els organigrames municipals. El gran nombre de canvis en els equips municipals ens mostra la mobilitat que els caracteritza, i també la desaparició de l'àmbit polític local dels homes més representatius de les organitzacions polítiques, bé per la seva incorporació al front, bé per passar a tasques polítiques de direcció a Barcelona.

La política entorn dels proveïments

Des de començaments de 1937 la crisi de proveïments va anar fent-se cada cop més palesa i més greu. L'escassedat d'aliments es va anar aprofundint, és per això que va ser en tot allò relacionat amb l'alimentació on es van produir més canvis en l'orientació del procés revolucionari iniciat el juliol de 1936. En aquest sentit, per al cas de l'Hospitalet de Llobregat destaquem alguns aspectes concrets que creiem que poden ser considerats els més importants:

a) El conflicte entre alfalsers i vaquers (juliol 1937)
b) La dissolució de la col·lectivitat de vaquers (setembre 1937)
c) El tancament de les cuines populars (octubre 1937)
d) El conflicte pel control del Mercat del Born (abril-desembre 1938).

També hauríem d'incloure en aquesta selecció de punts importants els primers intents de trencar l'Agrícola Col·lectiva, que deixem però, per al capítol que dediquem específicament al desenvolupament de les col·lectivitats.

El primer problema que sorgeix cronològicament és el del conflicte entre la col·lectivitat d'alfalsers i la col·lectivitat de vaquers.

Cal remarcar que la col·lectivitat d'alfalsers és l'única que a l'Hospitalet es constituí conjuntament per la UGT i la CNT. El problema plantejat era que els vaquers no tenien prou alfals per a les vaques i els alfalsers venien alfals fora de la localitat. La importància del problema va fer que fos dut a la comissió de govern municipal. El conseller-regidor de Proveïments de la localitat, davant l'escassesa d'alfals, prohibí la sortida d'aquest producte de l'Hospitalet i, de fet, obligà que l'intercanvi s'hagués de fer entre la col·lectivitat d'alfalsers i la col·lectivitat de vaquers.

Els problemes per aquest intercanvi van aparèixer en haver d'establir-se un preu; les reunions entre les dues col·lectivitats van resultar infructuoses i, en no arribar a cap acord, hi intervingué el regidor de Proveïments i després el mateix alcalde, que tampoc no van aconseguir cap entesa. A la comissió de govern del 6 de juliol l'alcalde va informar de la reunió entre alfalsers i vaquers; la conclusió d'aquesta reunió era ben pobra: *«reunions que hauran de continuar per separat i que faran després en conjunt, de no haver arribat a un acord, en la que amb seguretat la Presidència haurà de fixar la posició que l'Ajuntament es quedi amb la producció, i es procedeixi després a la distribució de la mateixa al preu que fixi el Conseller-Regidor de Proveïments»* (3). La solució, doncs, era difícil i feia necessària la intervenció de l'Ajuntament. Al cap de pocs dies apareix a la premsa un anunci de l'Ajuntament que concreta aquesta mesura que hem indicat: *«Que todo cultivador de esta localidad, ya sea particular, cooperativa, colectividad, etc., que disponga o tenga plantaciones de este artículo, lo declare a esta Consejería, junto con el precio que lo vendía en la actualidad y el destino que le daba. Asimismo, que todos los compradores de alfalfa verde de la localidad, envíen la relación de la cantidad que necesitan para su desenvolvimiento. No se entregará alfalfa a nadie que no esté autorizado por esta Consejería, no entregándose las autorizaciones a los que no presenten la relación solicitada»* (4).

La resolució del contenciós entre les dues col·lectivitats afectava també els alfalsers independents, perquè es veia limitada la llibertat de comerç. El conflicte d'interessos entre les dues col·lectivitats ens porta a un seguit de constatacions. En primer lloc, els problemes que va comportar la col·lectivització parcial del sectors productius, amb la convivència de col·lectivitats i sector privat tradicional i amb la repercussió clau en el mercat. El gran pes del mercat en la determinació dels problemes del sector primari.

La possibilitat de guanyar molts diners en el mercat lliure venent els productes per sobre dels preus oficials. També ens fa pensar en el poc convenciment col·lectivista d'algunes col·lectivitats, sobretot si considerem l'episodi del conflicte entre alfalsers i vaquers com un pas que es completa amb la posterior dissolució de la col·lectivitat de vaquers.

El problema de l'obtenció de l'alfals era tan sols un dels problemes que tenia la col·lectivitat de vaquers, que va acordar la seva dissolució el setembre de 1937. El 15 de setembre, en reunió general de la col·lectivitat (que estava afiliada a la CNT) se n'acordà la dissolució. Abans de la dissolució ja s'havien manifestat les tensions dintre la col·lectivitat. Alguns vaquers ex-patrons havien presentat denúncies al Jutjat de Sant Feliu de Llobregat demanant que els retornessin les vaques i el material que havien aportat a la col·lectivitat. Un cop acordada la dissolució de la col·lectivitat, en la mateixa assemblea s'acordà la creació d'una comissió que estudiés el repartiment dels bens de la col·lectivitat i que, alhora, fes gestions a l'Ajuntament perquè aquest influís en el Jutge de Sant Feliu per les denúncies presentades. La comissió la van formar tres ex-patrons i tres obrers. Els ex-patrons eren Joan Viñals, Ignasi Martí i Miquel Erill. Els obrers Miquel Palau, Miquel Nin i Enric Monfort.

La federació local de sindicats de la CNT de l'Hospitalet va informar d'aquests acords l'Ajuntament i aquest, en la reunió del 17 de setembre, va fer-se'n sabedor. La federació local volia que la comissió s'ampliés amb la presència de membres del municipi i l'Ajuntament acordà que aquesta comissió municipal que s'afegiria a la ja formada estaria composta per un membre de cada minoria.

A la sessió del 24 de setembre es donà a conèixer a la comissió de govern el contingut del conveni entre patrons i obrers del sector dels vaquers i es va fer una crida als propietaris perquè retiressin les denúncies que havien formulat al Jutjat de Sant Feliu.

Finalment, el 26 de setembre es reuní la comissió formada per obrers, patrons i representants municipals. Els representants del municipi són Jaume Devesa per ERC, Angel Bertran per UGT i Josep Casajoana per la CNT. S'acorda que les vaques es reparteixin proporcionalment entre els antics propietaris, tenint en compte el percentatge que en manca respecte del moment de constitució de la col·lectivitat. Els vedells que havien augmentat de preu havien de servir per compensar els qui havien perdut algun cavall. Alhora, les instàncies presentades a Sant Feliu havien de ser anul·lades per l'Ajuntament. Respecte dels diners en caixa, l'acord va ser el següent: deixar una quantitat de 20.000 pessetes per atendre els obrers que estaven accidentats. Retornar als obrers l'aportació que van fer a la constitució de la col·lectivitat (17.000 ptes.). Donar als patrons 8.000 pessetes en compensació per uns jornals que no van cobrar. La resta dels diners en caixa s'havien de repartir en parts iguals entre tots els components de la col·lectivitat. Els farratges i altres béns de la col·lectivitat s'havien de repartir també a proporció. D'aquesta manera es va dissoldre la col·lectivitat de vaquers, enmig dels problemes per a l'obtenció de l'alfals, que de fet no quedà solucionat amb la disposició municipal que hem reproduït més amunt.

També relacionada amb l'alimentació i concretament amb el tema de la distribució sorgeix la qüestió de les cuines populars. La nova situació contrarevolucionària va afectar també aquesta mesura d'organització que representaven les cuines populars.

Fins aquell moment l'Ajuntament se n'havia fet càrrec econòmicament i per tant tenia tot el poder de decisió, ja que tallant la subvenció les feia desaparèixer. El tancament d'aquests menjadors populars va culminar amb el tancament del menjador de Collblanc-Torrassa. A la comissió de govern del 8 d'octubre de 1937 s'aprovà l'informe presentat pel conseller-regidor de Sanitat i Assistència Social pel qual quedava suprimit el menjador Collblanc-Torrassa en el termini de vuit dies.

En el seu lloc, la regidoria d'Assistència Social es faria càrrec dels qui acudien als menjadors populars. Un cop més es feia evident que més que el significat concret d'un fet com el dels menjadors populars, el més important era qui controlava aquests organismes.

L'organització de les cuines havia estat portada bàsicament per la CNT i era ella qui les controlava. Amb la nova situació seria l'Ajuntament qui exercia el control sobre aquest aspecte tan important com la distribució de menjar als aturats i refugiats.

Els refugiats van començar a arribar el novembre de 1936. El primer grup el formaven 43 infants d'escoles de Madrid. Molts d'aquests infants van ser acollits per famílies de la ciutat. A finals de 1937 el nombre de refugiats comptabilitzats era d'uns

200 (la meitat menors de 18 anys), però en realitat n'hi havia més. Acollits particularment o en centres oficials, la presència de refugiats va aprofundir la incidència de la crisi de proveïments.

Cada cop més, les col·lectivitats pageses sofrien divisions que les mermaven considerablement. D'aquesta manera, els agricultors independents estaven molt interessats en l'existència d'un veritable mercat lliure que els permetés de fer força diners amb les possibilitats que oferia l'especulació. És en aquest sentit que la dissolució de col·lectivitats relacionades directament o indirectament amb l'alimentació necessitava forçosament un mercat lliure. Per tot això es plantejà amb tanta duresa la lluita local pel Mercat del Born de Collblanc.

Les protestes populars pels preus de les subsistències ja venien de lluny. Concretament l'abril de 1937 ja s'havien produït incidents als mercats locals i als mercats de Sants i Hostafrancs a Barcelona. Alguns mercats van haver de tancar (5).

Els mercats de Collblanc, Sta. Eulàlia i el Centre eren controlats per la col·lectivitat mercantil, però alhora dins la col·lectivitat subsistia la diferenciació de punts de venda que pertanyien encara als propietaris. Cal remarcar que en l'aspecte de la distribució va ser on l'impuls revolucionari va avançar menys.

El setembre de 1937 es va plantejar el traspàs d'un punt de venda del mercat de Collblanc a favor d'un particular. En veure això, el conseller-regidor d'Economia (cenetista) al·legà que si els llocs de venda del mercat eren controlats per la col·lectivitat mercantil, abans de fer el traspàs caldria veure si el punt de venda interessava la col·lectivitat. Es plantejava, doncs, si hi havia un dret preferencial per a la col·lectivitat o no. Alhora, aquest fet reflectia una situació en la qual la col·lectivització del mercat era extremament precària perquè, què era el que estava col·lectivitzat? Qui controla la col·lectivitat mercantil? Del plantejament del tema a la comissió de govern se'n desprèn que els llocs de venda pertanyien encara als propietaris anteriors al 19 de juliol o bé aquests estaven en procés de tornar a fer-se amb la propietat.

Més indicatiu d'això ho és encara la solució que es va donar al problema. A la següent sessió de la comissió de govern, la del 10 de setembre, s'autoritzà definitivament el traspàs de la parada entre els dos particulars. D'aquesta manera s'admetia, a més, l'existència de rendes que no provenien del treball, com en el cas de l'habitatge.

Quan va ser l'hora del pagament dels arbitris corresponents va tornar a plantejar-se fins on arribava la col·lectivització als mercats. Alguns comerciants volien que els rebuts dels arbitris fossin a nom dels particulars i no de la col·lectivitat. El pas següent era deixar la col·lectivitat i treballar de forma independent. Tan sols durant el mes d'octubre de 1937, 147 comerciants dels tres mercats municipals van deixar la col·lectivitat.

El tema dels mercats va tornar a presentar-se l'agost del 1938, i altre cop per la polèmica sobre la col·lectivització. L'afer tornà a sortir quan el conseller-regidor de Finances va proposar que les col·lectives o agrupaments d'industrials que tenen parades als mercats tinguessin la consideració d'associació legal i que, per tant, en la seva constitució o en la seva dissolució fossin exempts del pagament dels arbitris establerts. L'Alcaldia donava suport a aquesta proposició; el conseller-regidor de Governació va preguntar si, una vegada constituïda una col·lectivitat un comerciant se'n separava, tindria els mateixos drets? En aquest cas, el regidor de Finances afirmava que els que se'n separessin voluntàriament perdrien els drets. En aquest debat es manifestaven dues posicions contraposades i dues altres intermèdies. El regidor de Catalunya volia que es retornés l'informe presentat. El regidor de Finances volia que no es paguessin arbitris per la constitució o dissolució de les col·lectivitats i que els que en marxessin voluntàriament perdessin els drets. És a dir, hi havia una postura de refús de les col·lectivitats i una altre de suport.

Les postures intermèdies les van defensar l'alcalde i el regidor d'Obres Públiques. L'alcalde va propasar el pagament d'un 50% dels drets municipals tant en la constitució com en la dissolució de les col·lectivitats. El regidor d'Obres Públiques proposava el pagament del 25% també en els dos casos. Finalment es va acordar d'acceptar els criteris defensats pel regidor d'Obres Públiques, amb el vot favorable de tots els regidors menys el de cultura, que va abandonar la sessió mentre es produïa la votació. El text aprovat era aquest:

«1er. Que les col·lectivitats o Agrupaments industrials que tenen parades als mercats, adjudicades per subhasta, tinguin la consideració d'associació legal dels mateixos, i per tant, en la seva formació i en la seva dissolució pagaran el 25% dels drets establerts pels traspassos de les parades adjudicades.

2on. Els industrials que no es reintegrin en llurs parades dintre del termini d'un mes de la dissolució de la Col·lectivitat o Agrupament perdran els drets a les parades, quedant l'Ajuntament en llibertat d'adjudicar-les novament en la forma i condicions establertes» (6).

Però si aquests problemes eren els que hi havia en la venda directa als consumidors mitjançant els mercats municipals, a partir de l'abril de 1938 es plantejà una nova problemàtica referida al control del mercat del Born de Collblanc; és a dir, el mercat central de l'Hospitalet, on havien d'abastir-se els comerciants per poder vendre els productes als consumidors.

El problema es va plantejar per l'aprovació d'un conveni entre la Col·lectiva de Fruites i Verdures de la ciutat i l'Ajuntament per l'arrendament del mercat central. Mitjançant aquest conveni la Col·lectiva accedia al control del mercat, però la seva acció estava molt definida pel conveni mateix. En principi s'establia el conveni per tres mesos com a prova. La Col·lectiva havia d'ingressar a la Caixa Municipal 1.500 pessetes mensuals i el 2% del producte brut de totes les operacions fetes al mercat. La Col·lectiva estava obligada a classificar les fruites i verdures i a fixar d'acord amb l'alcaldia els preus, que s'havien de fer públics cada dia. Quant a la venda, la Col·lectiva sols podia vendre als detallistes autoritzats per l'Ajuntament; aquests detallistes estarien obligats a vendre les mercaderies tot seguint la classificació per categories fixada pel mercat central. Al mateix temps els detallistes també estaven obligats que els preus fossin visibles públicament, ja que el percentatge de guany sobre el preu de compra al mercat central es fixava també al mercat del Born. D'altra banda, el conveni fixava el caràcter exclusiu del mercat central quant a la venda a l'engròs. L'Ajuntament prohibia explícitament la venda de fruites i verdures a l'engròs fora del mercat central de Collblanc i, per tant obligava els detallistes a adquirir les mercaderies en aquest mercat. En cas d'incompliment hi havia previstes sancions. Al mateix temps si la Col·lectiva de Fruites i Verdures incomplia alguns del termes del conveni també podia ésser multada per la comissió de govern.

Aquest conveni del 6 d'abril de 1938 va ser substituït per un altre el 16 de juliol del mateix any (7). Aquest segon conveni era gairebé idèntic que l'anterior, tan sols concretava més el marge de benefici pels detallistes que s'establia en un màxim d'un 25% sobre el preu de cost.

Tot plegat, aquest conveni el que establia era un control rigorós dels preus per frenar l'alça constant en els productes del sector primari, l'especulació i l'estraperlo. El conveni, a més, apareixia a mitjans de 1938, quan s'havien trencat força col·lectivitats del sector agrari i ramader i per tant hi havia més possibilitats per al mercat lliure, en existir molts productors independents i no grans col·lectivitats com al principi de la guerra. Regular en sentit restrictiu el mercat quan hi havia més possibilitats objectives per al comerç lliure era necessari i difícil alhora.

Era lògic, doncs, que sorgissin veus discrepants. Entre aquestes, la del conseller-regidor de Cultura i Sanitat, que a la sessió de la comissió de govern del 22 de juliol de 1938 reclamà contra el contracte amb la Col·lectiva de Fruites i Verdures tot al·legant que no se n'havien fet prou publicitat i que no havia estat estudiat per la comissió municipal corresponent. L'Alcaldia li respongué que sí que s'havia fet la publicitat i que havia estat aprovat feia més de tres mesos. Però l'oposició més forta la va constituir la Unió de Rabassaires, que aglutinà uns quants venedors de fruites i verdures i va presentar un recurs de reposició per anular el contracte del Born de Collblanc amb la Col·lectiva de Fruites i Verdures.

BAN

En Francesc Martínez Alves

Alcalde President de la Junta Municipal Agrària, d'aquesta Ciutat.

FAIG SABER:

Que són moltes les famílies que per evitar els perills del bombardeig es recullen al camp, encara que aquest estigui plantat, ocasionant perjudicis considerables a l'economia, que podrien evitar-se, si, a l'acollir-se en el mateix, hi posessin la cura necessària, que evités la destrucció de les plantacions existents en el mateix.

Com sigui que els danys que ço ocasiona són mantes vegades voluntaris, aquesta Alcaldia interessa dels seus conciutadans que al cercar acolliment al camp, ho facin en els llocs que menys perjudicis han de causar, hi que a l'ensems posin el màxim d'interès per a reduir-los.

Aquesta Alcaldia espera que la cultura i ciutadania del nostre poble farà que sigui atès aquest prec, evitant l'adopció d'altres solucions menys adequades al moment.

L'Hospitalet del Llobregat, 18 d'agost del 1937.

FRANCESC MARTÍNEZ.

Imp. Vda. de J. Sanromà - L. MIRO, 8 - L'HOSPITALET

Ban 18 agost 1937.

Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat

BAN

Les circumstàncies especials que travessa el nostre país, produïdes per les alteracions pròpies de la guerra contra el feixisme, ha creat el problema de proveïments a la nostra Ciutat, fent que els nostres conciutadans no puguin adquirir la quantitat d'articles alimenticis, que li són necessaris, amb la normalitat que és de desitjar.

I com sia que des del 19 de juliol ha augmentat, amb un gran porcentatge, el nombre de ciutadans que vénen a fixar llur residència a la nostra localitat, agreujant amb això el problema ja difícil del proveïment de la mateixa, l'Ajuntament que presideixo es veu obligat a prendre les mesures necessàries a l'objecte d'evitar que s'agreugi encara més aquesta situació, i aital efecte, a proposta del Conseller-Regidor de Proveïments i d'acord amb la Comissió de Govern,

FAIG SABER

1.er Que a partir de la data de la publicació del present Ban, queda tancada l'expendició de targes de racionament familiar a tota persona que no acrediti residir a la nostra Ciutat amb anterioritat al primer de Juliol d'enguany.

2.ón Es concedeix un termini, que fineix el dia 15 del mes actual, per a que puguin obtenir la tarja de racionament familiar totes aquelles persones que no estiguin compreses en l'article anterior, per el qual, hauran de passar per la Conselleria Regidoria de Proveïments (Rambla Ascaso, 40), justificant el dret a obtenció de la tarja esmentada, en el ben entès de que, transcorregut aquest termini, quedarà absolutament tancada l'expendició de noves targes.

L'Hospitalet de Llobregat, 6 de juliol del 1937

L'ALCALDE,

FRANCESC MARTINEZ

Imp. Vda. de J. Sanromà - L'Hospitalet

Ayuntamiento de Hospitalet de Llobregat

BANDO

Las circunstancias especiales que atraviesa nuestro país, producidas por las alteraciones propias de la guerra contra el fascismo, ha creado el problema de abastecimientos, en nuestra ciudad, haciendo que nuestros ciudadanos no puedan adquirir la cantidad de artículos alimenticios, que son más necesarios, con la normalidad que se desea.

Y como sea que desde el 19 de Julio ha aumentado, con un gran porcentaje, el número de ciudadanos que vienen a fijar su residencia en nuestra localidad, empeorando con esto el problema ya difícil de abastecimiento de la misma, el Ayuntamiento que presido se ve obligado a tomar las medidas necesarias al objeto de evitar que se empeore aun más esta situación, y a tal efecto, a propuesta del Consejero-Regidor de Abastecimientos y de acuerdo con la Comisión de Gobierno

HAGO SABER

1.° Que a partir de la fecha de la publicación del presente Bando, queda cerrada la expendición de tarjetas de racionamiento familiar a toda persona que no acredite residir en nuestra Ciudad, con anterioridad al primero de julio del corriente.

2.° Se concede un término, que fine el 15 del mes actual, para que puedan obtener la tarjeta de racionamiento familiar todas aquellas personas que no estén comprendidas en el artículo anterior, para el cual habrán de pasar por la Consejería Regidoría de Abastecimientos (Rbla. Ascaso, 40), justificando el derecho a la obtención de la tarjeta indicada, entendiendo que, transcurrido este término, quedará absolutamente cerrada la expendición de las nuevas tarjetas.

Hospitalet de Llobregat, 6 de Julio 1937.

EL ALCALDE,

FRANCISCO MARTINEZ

Ban 6 juliol 1937.

Aquest recurs, presentat el 26 de juliol de 1938 posava els seus fonaments sobretot en l'aspecte legal del contracte, és a dir, en la seva il·legalitat. Les consideracions que feien es referien tant a il·legalitat del conveni com a la seva mateixa inconveniència. Els arguments eren aquests:

— El conveni incomplia l'article 172 de la Llei Municipal Catalana.
— El conveni no havia estat ratificat per un Ple Municipal.
— No s'havia consultat ni convocat els ciutadans per optar al contracte.
— El projecte de contracte no s'havia publicat al Diari Oficial.
— L'administració havia fet un contracte amb un grup de ciutadans que no constituïen una associació legal, perquè no tenien personalitat jurídica.
— La col·lectivitat de Fruites i Verdures era il·legal perquè no havia estat aprovada per la Conselleria d'Economia.
— La col·lectivitat no pagava la contribució a l'Estat.
— L'Ajuntament imposava una exacció que no era aprovada per la Generalitat de Catalunya.
— La col·lectivitat havia fet diferències entre els particulars i els membres que la integraven i l'Ajuntament no havia fet servir l'article 13 del contracte.
— Era immoral el percentatge que rebia la Col·lectivitat.
— Els preus s'havien encarit.
— L'Ajuntament no s'emmotllava a la declaració governamental dels «TRETZE PUNTS».
— A Barcelona, el Born era un mercat lliure.

Les consideracions sobre la moralitat del contracte també hi eren presents: *«Atès que faltant-hi al contracte la publicitat necessària i donat el caràcter abusiu de l'exacció pot donar camí a fer creure (sense que això vulgui dir que ho sigui), que s'ha creat un nou ESTRAPERLO i vetllant per l'honorabilitat de la CORPORACIÓ MUNICIPAL, per la seva moralitat i la seva dignitat».* Les conseqüències eren lògiques: *«RESULTANT de totes aquestes consideracions un greu perjudici a la llibertat de comerç, a la moralitat de l'Ajuntament, i a les conseqüències que reportarà al poble la manca de productes que ja no vindran a la nostra ciutat, impulsen als que sotasignen que estarien disposats»,* i exposaven la seva alternativa, que es basava en l'oferiment de pagament d'arbitris municipals i el pagament a l'Ajuntament d'un percentatge raonable sempre sense la intromissió de la Col·lectiva de Fruites i Verdures. A més, també es comprometien a no crear privilegis de cap mena.

Com hem vist, una part de les al·legacions corresponien a la legalitat del procés seguit i és evident que, en aquest sentit, la Unió de Rabassaires tenia la raó a favor seu. No obstant això, el 29 de juliol la comissió de govern va desestimar el recurs de reposició.

Aquest acord, però, no va ser unànim, el conseller-regidor de Cultura i Sanitat marxà de la sessió quan s'aprovà aquesta resolució i no hi tornà fins que no es va passar a un altre assumpte.

En definitiva, doncs, constatem el protagonisme que va adquirir el tema dels proveïments en aquesta segona etapa de la guerra. De fet es tractava del pes de la mateixa guerra, que anava restringint les vies de sortida als conflictes de la societat catalana.

La municipalització de l'habitatge

Com ja hem vist al primer capítol, l'11 de novembre de 1936 es va acordar la municipalització de l'habitatge, i el desembre es va confirmar amb l'aprovació de l'articulat que havia de regular-la. Hem vist també la política que van produir els articles 22, 23 i 24 del projecte, que de fet suposaven la possibilitat que el mateix projecte anomenava *«municipalització total»*.

La nova situació política que s'obrí a Catalunya el 1937 i que es confirmà amb les conseqüències dels fets de maig del mateix any va ser una font de suport per als grups que no havien vist amb bons ulls la municipalització de l'habitatge efectuada a les darreries de 1936. Però, com veurem més endavant, la polèmica política es va centrar més en el control que en l'abast real de la municipalització.

La municipalització havia encarregat a un organisme autònom de l'Ajuntament el control i execució de la normativa aprovada. Aquest organisme era l'Oficina Tècnico-Administrativa de l'Habitatge, que va provocar múltiples polémiques al seu voltant, reflex de la situació política general. La CNT, a través del sindicat de la construcció, controlava l'Oficina. A partir de finals de maig de 1937, el PSUC començà a polemitzar sobre el funcionament d'aquesta oficina. El debat es va produir a les sessions de la Comissió de govern municipal de 28 de maig i de l'1 de juny d'aquell any. En la primera d'aquestes sessions es van contraposar ja les dues opcions. ERC i UGT van parlar de fracàs de l'Oficina. El conseller-regidor d'Economia (membre de la CNT) va reconèixer que s'havia produit un gran confusionisme entre els llogaters i que molts s'havien resistit al pagament dels lloguers del novembre i desembre del 1936. Bén segur que contribuí a aquesta desorientació la política poc clara de la Generalitat en el cas de l'habitatge. Cal tenir en compte que, entre els acords del Pla Tarradellas del 9 de gener de 1937 es va decretar la suspensió del pagaments de lloguers durant tres mesos i el Comissariat de la Vivenda va ser dissolt (8). El batlle també va parlar de desorientació en el funcionament de l'Oficina. Davant aquesta situació s'acordà crear una comissió formada per Laureà Lorca per ERC i Alfons López per UGT, per analitzar el funcionament de l'Oficina. El fet que no s'nclogués cap representant de la CNT a la Comissió es prou significatiu: mostra fins a quin punt s'associava l'Oficina a la minoria municipal de la CNT.

Cal remarcar que totes les altres comissions d'estudi que es van formar al llarg de tota la guerra van ser integrades de manera proporcional per les tres minories presents a l'Ajuntament (CNT, ERC i UGT).

L'11 de juny, la Generalitat va dictar el Decret de municipalització de les finques urbanes. A la sessió de la comissió de govern del dia 22, ERC i UGT ja plantegen que caldria revisar la municipalització aprovada a l'Ajuntament, per poder acoplarla al decret publicat al Diari Oficial de la Generalitat.

L'enfrontament entre ERC-UGT I CNT arran de la publicació del Decret del govern de la Generalitat ens deixa certament, perplexos.

Al capítol anterior ja hem explicat breument l'articulat de la municipalització a l'Hospitalet, i hem vist que de fet afectava negativament els interessos dels grans propietaris de finques, però no pas els propietaris de pocs habitatges, ja que l'Ajuntament no havia abolit la propietat sinó que el que feia era cobrar els lloguers, atendre les necessitats bàsiques dels habitatges, i retornar una part d'aquests lloguers als propietaris.

Les limitacions a l'usdefruit de la propietat solament es donava en casos en què el propietari hagués de percebre més de 1.000 pessetes mensuals de renda.

En canvi, el decret de la Generalitat anava molt més lluny i distribuïa les finques en tres apartats:

«a) utilitàries: aquelles que siguin utilitzades directament pel seu propietari.

b) lucratives: aquelles que produïen renda al seu propietari amb anterioritat al 19 de juliol del 1936.

c) filantròpiques: aquelles que són utilitzades per altra persona que el seu propietari sense pagament de renda o lloguer (9).

En base a aquesta classificació, l'article segon definia fins on arribaria el Decret:

«Article 2on. La riquesa urbana de les poblacions de Catalunya, passa a ésser propietat dels Ajuntaments, cada un dels quals s'apropiarà les finques enclavades en el seu terme municipal. Són exceptuades de la municipalització les finques utilitàries i també les utilitàries-lucratives que rendien el mes de juny del 1936 fins a 25 pts. mensuals en els Municipis de menys de 15.000 habitants, fins a 50 pts. mensuals en els Municipis de més de 15.000 habitants, exceptuant el de Barcelona, i fins a 100 pessetes mensuals en el municipi de Barcelona» (10).

Com veiem, la primera gran diferència era que la municipalització de l'Hospitalet parlava de la intervenció de la riquesa urbana, mentre que el Decret de la Generalitat deia que la riquesa urbana passava a ser propietat dels Ajuntaments. Ara bé, el Decret de la Generalitat reservava el control de la municipalització a les Caixes Immobiliàries.

Aquestes Caixes Immobiliàries estaven regides per un Consell Directiu que estava format de la següent manera:

— Una tercera part representativa de l'Ajuntament.

— Dues terceres parts, representatives de les organitzacions sindicals UGT i CNT, proporcionalment al nombre d'afiliats a la localitat.

Aquesta aspecte organitzatiu també establia diferències respecte de la municipalització de l'Hospitalet, ja que a la pràctica l'Oficina de l'Habitatge era controlada per la CNT de manera hegemònica.

La legislació de la Generalitat corresponia, de fet, a l'epígraf que la municipalització de l'Hospitalet anomenava *«Municipalització total de la propietat particular»*. Per tant, la comparació detallada és fa molt difícil ja que allò que el text de l'Hospitalet resolia en tres articles, la llei de la Generalitat ho desenvolupava en 27 articles. Tot i això, les limitacions a la percepció de diners en concepte de quotes d'amortització per a la compensació a la propietat particular també diferien de manera sensible. Mentre que la municipalització de l'Hospitalet fixava el màxim a percebre en 1.000 pessetes, el Decret de la Generalitat fixava el màxim de 600 en les poblacions de més de 15.000 habitants, exclosa Barcelona. A més el propietari amb finques en més d'una població havia de declarar-les totes juntes, i entre totes no cobrar per sobre del màxim de 600 pessetes mensuals. De tot això es desprenen les diferències entre els dos articulats. Les més importants ja les hem destacat:

— Intervenció de la riquesa urbana a l'Hospitalet, i propietat de la riquesa urbana pels Ajuntaments segons el Decret de la Generalitat.

— El control de l'organisme encarregat de dur endavant la municipalització a l'Hospitalet amb un fort pes del sindicat de la construcció; el decret de la Generalitat, amb representants de l'Ajuntament respectiu i de les sindicals UGT i CNT.

El que més crida l'atenció és que un articulat fet a l'Hospitalet amb un Ajuntament amb un pes decisiu de la CNT i a més el novembre de 1936 fos més moderat que no pas un decret dictat per la Generalitat el juny de 1937. Ens hem de demanar, doncs, que succeïa a la pràctica.

És evident que quan ERC i UGT plantejaren a la comissió de govern municipal que calia adaptar-se a la legislació de la Generalitat no ho feien perquè preferissin l'expropiació abans que la intervenció de la riquesa urbana. Si hagués estat així no haurien desfermat l'enrenou que crearen quan es va debatre la municipalització a l'Hospitalet i s'oposaren als articles del capítol de la municipalització total de la propietat particular. Per contra, el que sembla és que l'aspecte que els interessava del Decret de la Generalitat era el control sobre l'organisme que havia de gestionar la municipalització. Veien que si no era per aquesta via de la legalitat de la Generalitat mai no podrien sostreure l'Oficina Tècnico-Administrativa de l'Habitatge al control de la CNT. De fet, aquesta Oficina va ser des de bon principi un feu de la CNT, i per això precisament fou sotmesa a fortes crítiques per part d'ERC i PSUC.

La veritable voluntat d'ERC i PSUC es manifestà d'una manera ben evident en una sessió de la comissió de govern, del 31 de desembre de 1937. En aquesta sessió l'alcalde hi manifestà que *«creu que el convenient és estudiar si procedeix retornar als propietaris la propietat urbana, si bé cal que aquesta continuï municipalitzada, i que aquest estudi hauria de realitzar-lo exclusivament una representació de l'Ajuntament, integrada per un vocal de cada una de les organitzacions que l'integren, sens perjudici d'adoptar els assessoraments que es creguin convenients»* (11).

En la mateixa sessió reaparegué altre cop la lluita pel control de l'Oficina de l'Habitatge, quan el conseller-regidor d'Economia va dir que *«creu que en la Comissió hi haurien de formar-hi part representacions del ram de la construcció, que són els que poden ésser interessats en aquest assumpte de la vivenda»* (12).

Evidentment aquesta proposta cenetista no va prosperar i es va crear una comissió formada per dos representants de cada organització representada a l'Ajuntament *«per estudiar la conveniència o no conveniència de retornar l'administració de la propietat als propietaris, i que, cas de seguir la Corporació amb l'administració de la mateixa, informar respecte de la forma i manera en què aquesta municipalització ha de portar-se a la pràctica»* (13).

En poc temps s'havia passat de reclamar l'adaptació a un Decret que expropiava la riquesa urbana a plantejar-se si calia o no la municipalització d'aquest sector. De fet, el problema de l'habitatge era molt complex, Josep Mª Bricall enumera la problemàtica i els aspectes que es relacionaven en aquest problema «L'estructura d'un nou sistema per a organitzar l'estatge en desaparèixer la propietat urbana exigia de resoldre una sèrie de problemes, entre els quals destacaven: la resolució adient del problema urbanístic general; la greu situació de la indústria de la construcció; l'establiment d'un sistema coherent de relacions entre l'estatge com a servei i la indústria de la construcció; el cobrament de lloguers, agreujat per la crisi de l'administració com a conseqüència dels fets de juliol del 1936; i la instauració d'uns mecanismes econòmics adequats que promoguessin la construcció i conservació dels estatges i l'interès en ells.

Potser amb això ens podrem fer càrrec de la dificultat que suposava la reestructuració d'aquest important aspecte de la vida social que, amb tot, romangué sense resoldre» (14).

Les vies teòriques per solucionar el problema i lligar d'una manera harmònica la propietat urbana i la construcció van originar força literatura ja en aquells moments (15).

Un dels fets que caracteritzà la municipalització va ser la dificultat en el cobrament dels lloguers. En diverses ocasions l'Ajuntament hagué de fer crides perquè la població complís amb el deure de pagar el lloguer. Fins i tot van aparèixer bans afixats a les parets de la població.

El batlle Francesc Martínez i Alves en promulgà un el 15 de setembre de 1937 per alertar d'aquest problema; en reproduïm un dels paràgrafs més significatius: *«Molts han sigut els inquilins que, conscients de la seva responsabilitat i dels moments en què vivim, han complert amb l'obligació de satisfer mensualment l'import del lloguer de l'estatge que ocupen; emperò, d'altres, no obstant la vigència de l'acord i els mitjans suaus que s'han emprat, sense motiu ni causa justificada, han deixat de pagarlos, creant una situació difícil, si més no insostenibles a l'Oficina Administrativa de la Vivenda. Però aquests no han tingut en compte la responsabilitat que pesa sobre l'Ajuntament al fer-se càrrec de l'Administració i conservació de la propietat urbana, i al no fer-ho, ens obliguen a prendre les mesures necessàries per a acabar amb la situació produïda, i deixar les coses en la seva justa posició; per aquest motiu, mentre es crea la Caixa Immobiliària, d'acord amb el Decret de l'11 de juny d'enguany, s'aplicarà en el successiu el seu article 22».*

Aquest article feia referència al cobrament de morosos i donava poder a la Caixa Immobiliària per apropiar-se per via judicial de part dels ingressos del morós, fins el 20% dels ingressos totals.

A més, el batlle afegia que *«L'Ajuntament ordenarà retirar la llibreta de racionament de queviures a totes aquelles famílies de les quals l'Oficina Administrativa de la Vivenda denunciï que es troben en descobert del lloguer».*

Aquesta cita del ban podria donar la idea d'una coexistència de normatives, ja que parla de l'Oficina de l'Habitatge —que era l'òrgan creat per a la municipalització de l'Hospitalet— i de la Caixa Immobiliària —òrgan que havia creat el Decret de la Generalitat de l'11 de juny de 1937.

La menció en el text del ban de la Caixa Immobiliària és un recurs per pressionar el pagament dels lloguers, perque malgrat totes les polèmiques i els enfrontaments a l'Hospitalet es va mantenir fins al final de la guerra la municipalització tal com l'havia aprovada l'Ajuntament el novembre de 1936. A la premsa van continuar apareixent les citacions perquè els propietaris anessin a cobrar els lloguers a l'Oficina de l'Habitatge» (16).

Les crides a pagar els lloguers van continuar. Una altre ban en aquest sentit el va fer la mateixa Oficina de l'Habitatge, amb les signatures del conseller-regidor d'Economia Josep Xena, i del batlle Rafael Domingo. Aquest cartell, editat el febrer de 1938, insistia en l'amenaça de l'embargament del 20% del sou més gran que s'aportés a la família morosa.

Més endavant, l'abril de 1938, en un nou ban es tornava altre cop al mateix tema. El ban justificava la necessitat dels lloguers ja que era l'únic ingrés de l'Ajuntament, i aquest havia d'atendre moltes despeses extraordinàries amb motiu de la situació que havia creat la guerra. Després de parlar d'aquesta necessitat d'ingressos afegia: «Un d'aquests ingressos és el producte dels lloguers, com a conseqüència de la municipalització de la vivenda, i no obstant la seva poca quantia i el destí dels mateixos a atencions culturals i d'assistència, són molts els ciutadans que no els paguen i no precisament perquè no puguin pagar-los, sinó per l'obra derrotista que uns conscientment i altres inconscientment realitzen.

No pot perdurar un moment més aquesta situació, i per acabar-la, aquesta Alcaldia adverteix amb la deguda antelació i per evitar els perjudicis consegüents que, a partir del mes de maig, tots els que no justifiquin haver pagat el lloguer del mes següent a l'altre que deixaren de satisfer, no podran posseir la llibreta de racionament» (17).

A partir d'aquest ban del mes d'abril van començar a arribar a l'Ajuntament multitud de demandes d'exacció del pagament del lloguer. El mes de maig ho van fer 1.524 veïns. Entre maig i agost van demanar l'exacció 4.594 veïns. Si considerem que el cens total d'habitatges era de 10.101 veiem que molts veïns no podien pagar, a causa generalment dels efectes de la guerra: manca de feina, tenir familiars al front, etc...

És lògic suposar que l'any 1938 la situació era pitjor que l'any anterior. Les dades corresponents a 1937 van ser elaborades per contestar una enquesta que envià la comissió dictaminadora del règim de l'estatge, creada per la Generalitat de Catalunya.

Aquestes dades ens indiquen la majoria que representaven els llogaters a la ciutat.

D'un total de 9.948 habitatges ocupats com a lloc de residència, 8.121 els ocupaven llogaters i 1.702 propietaris.

La resta, tan sols 125, eren ocupades gratuïtament. La concreció en dades de les crides que hem comentat, lamentant-se dels qui no pagaven els lloguers, és la següent. Per l'any 1937 s'havia de recaptar 2.764.190,52 pessetes en concepte de lloguers. L'ingrés efectiu va ser de tan sols 1.367.004 pessetes, que representava un 49,45% del total a recaptar.

En el balanç que va presentar l'Oficina de l'Habitatge es diferenciaven els diners no recaptats en dos apartats, un de rebuts per cobrar i un altre de rebuts retornats. Si consideréssim les 855.235,54 pessetes que apareixen a l'epígraf de rebuts per cobrar com a diners que efectivament s'ingressarien més endevant, el percentatge de lloguers cobrats arribaria al 80,4%, però aquesta previsió és força dubtosa. El que és cert és que el gener de 1938 tan sols s'havien fet efectius el 49,45% de lloguers de 1937.

En veure on va destinar-se l'ingrés efectiu dels lloguers, constatem que les liquidacions als propietaris no van ser la partida més important, sinó que aquesta reintegració va ser de 246.369,53 pessetes; és a dir, el 18% del que s'havia recaptat en concepte de lloguers. La resta de despeses importants eren les d'aigua, contribucions, cobradors i administració, així com les millores amb càrrec al sector de la construcció i l'electricitat.

En definitiva, hi va haver despeses per cobrir les necessitats reals, mentre que la recaptació de lloguers per fer front a les despeses va ser solament la meitat del que estava previst.

La crisi de la construcció: l'atur i el tema de l'habitatge

Si bé la crisi fou general en tots els sectors productius és cert que la construcció a l'Hospitalet va ser molt afectada per la manca de recursos per generar ocupació i mantenir-la.

Malgrat les lleves d'homes al front, la desocupació es va mantenir força temps. Les actes de l'Ajuntament en donen dades que aporten els regidors en diferents sessions; cert que són dades aproximades però cal valorar-les encara que sabem la poca rigorositat amb què foren elaborades. El febrer de 1937 (18) es parla d'uns 600 parats a la localitat, i el setembre del mateix any (19) es constata encara l'existència d'atur forçós. El conseller-regidor d'Economia alertà en diverses ocasions d'aquest problema, sobretot tenint en compte que podia produir efectes violents. A més, el problema no sols va afectar els qui no treballaven, sinó també una part de treballadors de la construcció que depenien, per cobrar els jornals, del pagament per part de l'Oficina Reguladora de Salaris de la Generalitat.

En no fer efectiva aquesta oficina alguns expedients presentats per la Col·lectivitat del ram de la construcció, fins i tot l'alcalde els acompanyà per forçar les seves peticions davant el govern de la Generalitat.

Aquesta situació es va fer alarmant l'estiu de 1937; el regidor d'Assistència Social va haver d'informar a la comissió de govern (20) de les peticions que rebia per part del familiars dels obrers de la construcció, ja que no cobraven amb regularitat.

Altre cop es va acordar comunicar a la Generalitat la situació de precarietat que afectava sobretot la construcció dels grups escolars, construcció aquesta que caldria paralitzar si no arribaven els diners suficients.

En una nota publicada a *«Solidaridad Obrera»* s'afirmava que els obrers de la construcció ja feia més d'un mes que no cobraven i per tant s'advertia dels problemes que això podia generar, al mateix temps s'acusava del problema al partidisme: *«Un mes llevan ya los compañeros de la construcción sin recibir sueldo alguno; un mes que los compañeros de la construcción han sabido sacrificarse sin que de sus bocas haya salido ninguna queja. Pero hay situaciones que no pueden prolongarse. Es deber de aquellos a quienes incumbe hacerlo, procurar que las cosas no adquieran un carácter de tirantez a todas luces artificial. Si los afectados se pudieran mantener del aire, pero como no es así, y las circunstancias se presentan adversas, no tendría nada de particular que los eternos pacientes se impacientasen, y lo que hoy es trabajo, mañana ofreciera dificultades debido a unos cuantos que no han sabido llevar la vida del trabajo por caminos más amplios, no pensando más que en el interés particular de su partido»* (21).

La situació, però, no es va solucionar i encara el febrer de 1938 hi havia aturats a la localitat.

Tota aquesta crisi de treball centrada en el sector de la construcció s'havia de solucionar teòricament gràcies a la municipalització de l'habitatge, però la manca d'ingressos amb què es trobà l'Oficina de l'Habitatge l'inhabilità per solucionar el problema de la construcció. Cal remarcar que amb la pobre recaptació que es va fer es mantenien 1.200 treballadors.

Notes

1. *Llibre d'actes de la comissió de govern, 9 d'abril de 1937.*
2. *No ressenyem tots els canvis que es van produir entre els regidors municipals perquè van ser molts i la seva implicació amb el procès polític era nula. De fet es tractava de la influència de la crida de les lleves entre els regidors. A la meva tesi de llicenciatura, ja citada, es poden trobar aquests canvis.*
3. *Llibre d'actes de la comissió de govern, 6 de juliol de 1937.*
4. «Solidaridad Obrera», *9 de juliol de 1937.*
5. *Podeu veure* «Solidaridad Obrera» *del 15 d'abril de 1937.*
6. *Llibre d'actes de la comissió de govern, 5 d'agost de 1938.*
7. *Llibre d'actes de la comissió de govern, 6 d'abril de 1938.*
8. *F. Roca ho explica a:* El Decret de municipalització de la propietat urbana de l'11 de juny del 1937 i la «nova economia urbana» *«Recerques» n.º 2. Pàgs. 222-228.*
9. *Municipalització de les finques urbanes, pàg. 6.*
10. *Idem anterior.*
11. *Llibre d'actes de la comissió de govern, 31 de desembre de 1937.*
12. *Llibre d'actes de la comissió de govern, 31 de desembre de 1937.*
13. *Idem.*
14. *J.M.ª Bricall:* Política econòmica de la Generalitat (1936-1939). *Volum I, pàg. 281-282.*
15. *Les posicions es poden sintetitzar en tres publicacions:*
    — *J. GRIJALBO i F. FABREGAS:* Municipalització de la propietat urbana.
    — *J. OLTRA PICO:* Socialización de las fincas urbanas y municipalización de los servicios.
    — SECCIÓ DE TÈCNICS ADMINISTRATIUS DE LA CNT: Desarrollo del proyecto de sindicación de la riqueza urbana.
    A més, els resultats havien de ser necessàriament magres, tant per la discussió i confusió prèvia com per la mateixa naturalesa del que s'havia de fer; en aquest sentit F. Roca resumeix molt bé el problema: «La municipalització de la propietat urbana —l'única mesura eficaç, possiblement, per a un plantejament global de la política urbana— fou una qüestió discutida aferrissadament.
    Ni la gestació del Decret de Municipalització ni els seus efectes immediats —forçosament reduïts— no poden ésser comparats a la teoria i a la pràctica del Decret de Col·lectivitzacions.
    Es la diferència existent entre la política urbana i la política industrial, entre llarg termini i curt termini». (F. Roca. «Recerques» n.º 2, pàg. 226).
16. *Vegeu* «Solidaridad Obrera» *de l'11 d'agost de 1938 i 22 de setembre del mateix any.*
17. *Ban de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, 21 d'abril de 1938.*
18. *Llibre d'actes de la comissió de govern, 16 de febrer de 1937.*
19. *Llibre d'actes de la comissió de govern, 17 de setembre de 1937.*
20. *Llibre d'actes de la comissió de govern, 30 de juliol de 1937.*
21. «Solidaridad Obrera» *de l'1 d'agost de 1937.*

LA COL·LECTIVITZACIÓ AGRÍCOLA

A l'Hospitalet dels anys trenta l'agricultura no era el sector econòmic principal, ja que els anys que van seguir la fi de la primera guerra mundial van donar l'impuls definitiu a la indústria. L'agricultura donava feina al voltant del 10% de la població activa, 1.500 persones aproximadament. Els conreus ocupaven vora les 1.500 hectàrees. L'estructura de la propietat era dominada per un petit grup que tenia la major part de la terra, la major part de grans propietaris eren barcelonins. A banda dels cereals, els principals productes del camp de l'Hospitalet eren les carxofes i els enciams, que s'exportaven des de 1918 i 1925 respectivament.

Enmig d'un panorama conflictiu a la indústria (1) per les lluites entre patrons i obrers, a l'agricultura la situació era diferent. La constitució d'un sindicat camperol fort no quallava. Durant el període 1931-36 el camp de l'Hospitalet ja havia estat escenari de conflictes. el mateix 1931 es va intentar constituir una comissió de camperols adherida a la CNT. Els camperols cenetistes vivien una sensació d'endarreriment respecte dels treballadors industrials: *«El quietismo adormecedor en que hasta hoy hemos permanecido los esclavos de la tierra va a tener su término. La indiferencia, el apatismo hacia todo avance, tras toda liberación que presenta a los hijos del terruño, a los parias de la tierra rezagados tras de nuestros hermanos de la industria que, avanzando siempre hacia su liberación, veían descorazonados como permanecíamos indiferentes a toda lucha libertadora, toca su fin»* (2). El setembre de 1933, després de desaparèixer, ens trobem una Comisión Reorganizadora de Campesinos. Finalment, el juny de 1936 els treballadors del camp presenten les bases de treball a la patronal agrícola (3). Per altra part, la constitució de la secció camperola al si de la UGT no va tenir gran transcendència. Però vegem quines eren les principals reivindicacions dels camperols cenetistes el juny de 1936:

1) Jornada laboral de set hores diàries.
2) Prohibició de les hores extraordinàries mentre hi hagi camperols aturats.
3) Jornal mínim de dotze pessetes diàries.
4) Supressió del treball a preu fet.
5) Contractació laboral mitjançant la borsa de treball.
6) Salari dels mossos de quaranta pessetes setmanals amb manutenció i habitació, amb el mateix horari que els altres treballadors. Dret de set dies consecutius de vacances.
7) El treball de la dona s'ha de limitar a la recolecció de verdures i fruites, amb un salari de vuit pessetes diàries per la jornada laboral de set hores.

Com es desprén d'aquestes reivindicacions la jornada laboral, els salaris i l'atur eren les preocupacions principals. Per altra banda, és important veure que s'assenyalaven tres categories laborals: l'home, la dona i el mosso.

L'origen de l'Agrícola Col·lectiva

El daltabaix del 19 de juliol va tenir conseqüències immediates per a la pagesia de l'Hospitalet. Les terres de la Marina van ser saquejades. Els propietaris es veien impotents per aturar l'allau de gent que anava a proveir-se als seus camps. En molt pocs dies van començar dues accions paral·leles, la dels cenetistes i la dels propietaris. Segons Agustí Sauch (4) (tècnic general de l'Agrícola Col·lectiva) cap al 24 o 25 de juliol es va formar una primera comissió per organitzar els camperols, que dirigida per Josep Roigé va proposar la col·lectivització de la terra. Al mateix temps els propietaris van crear una comissió per negociar amb el grup cenetista les noves condicions de treball al camp. Els cenetistes els van exposar la idea de la col·lectivització. Els propietaris, davant el perill de perdre-ho tot de manera violenta a mans dels incontrolats, van veure en la col·lectivització una sortida airosa. Així es va constituir el primer consell administratiu encarregat de preparar l'assemblea general. Al mateix temps, una comissió de propietaris havia de fer la divisió de les zones de treball.

La primera assemblea general es celebrà l'agost de 1936 decidint la col·lectivització. En aquesta assemblea Roigé va plantejar la situació clarament. Per aturar el caos de la Marina l'única alternativa era la col·lectivització. Si aquesta es produïa cap escamot armat no podria circular per les terres de l'Hospitalet, perquè el cap de la col·lectivitat tindria suficient força per impedir-ho. El consell administratiu que va sortir de l'assemblea el composaven:

Visita a Cal Vermell d'escriptors anarquistes estrangers.

Secretari general, Josep Roigé; Tresorer, Antoni Pubill; Tècnic general, Agustí Sauch; Vocals, Francesc Reyes, Josep Villar i Joan Codina (5). Per a regular el funcionament de la col·lectivitat es van redactar i aprovar uns estatuts (6). Regulaven bàsicament quatre aspectes.

— L'organització del treball.
— L'organització administrativa.
— Les funcions del treballador dins la col·lectivitat.
— L'organització social interna.

Quant a l'organització del treball els estatuts determinaven l'existència de delegats tècnics i delegats de treball. Els delegats tècnics havien de dirigir el treball a la seva zona. Els delegats de treball distribuïen les persones que el tècnic reclamava per a cada feina. Per a l'organització administrativa es va crear el consell administratiu.

Estava format per un secretari general, un tècnic general, un tresorer i tres vocals. Tenia l'obligació de fer una memòria de la situació econòmica cada tres mesos, i exposar-la a l'assemblea general que també tenia l'obligació de convocar.

Els càrrecs del consell administratiu s'escollien en assemblea i eren revocables en qualsevol moment. Per ser membre de la col·lectivitat s'establia un sistema d'ingrés que comprenia la sol·licitud pública de l'ingrés i l'admissió si ningú no s'hi oposava.

L'obligació del col·lectivista era treballar allà on li indiqués el seu delegat de treball. Per als possibles casos d'indisciplina els estatuts preveien que el consell podia imposar sancions i fins i tot, l'expulsió. En cas de malaltia el col·lectivista cobraria igualment el seu salari; ara bé, les malalties venèries i l'alcoholisme no es reconeixien com a malalties.

Si un col·lectivista anava a treballar embriac se'l considerava inhàbil per a la feina i, per tant, perdia el jornal del dia. La reincidència en aquesta falta comportava directament l'expulsió.

La sobirania de la col·lectivitat residia en les decisions de les assemblees generals.

Tot plegat, aquests estatuts tenien un fort component igualitarista, en base a assemblees de membres amb els mateixos drets. Es negava l'ordre anterior ja que no es reconeixia la propietat privada ni tampoc se la indemnitzava. Es feia taula rasa del passat. El contingut dels estatuts s'ha d'entendre dins la tradició llibertària local, que seguia les idees més puristes de l'anarcosindicalisme. La influència que en aquest sentit hi van exercir els mestres racionalistes va ser enorme (7).

El funcionament de l'Agrícola Col·lectiva

El funcionament de la col·lectivitat concreta i amplia la idea que ens podem fer amb la lectura dels estatuts. Es van crear 38 zones de treball, 35 de regadiu i 3 de secà. A cada zona li corresponia un delegat tècnic i un delegat de treball. En el fons, aquesta divisió de delegats tècnics i de treball corresponia a la por que sorgissin vells antagonismes de classe. Agustí Sauch reconeix la dificultat que van tenir per formar un consell administratiu compost per homes de la CNT, ja que no trobaven militants capacitats. És lógic, doncs, que les dificultats fossin més grans encara si es tractava de trobar 38 homes que, a més de ser militants de la CNT també tinguessin els coneixements agrícoles necessaris. Davant d'aquesta situació, la funció tècnica, l'aplicació diària dels coneixements agrícoles la feien els delegats tècnics que eren antics arrendataris i propietaris. Aquest fet podia comportar que més d'un jornaler es trobés que el seu antic patró el continuava manant, ara com a delegat tècnic. Per això es va preveure el nomenament de delegats de treball que eren els que realment tenien contacte amb els treballadors de cada zona. Aquests delegats de treball els escollien els treballadors de cada zona, la majoria eren jornalers de la CNT. Francesc Ribas, pagès arrendatari, remarca (8) que la majoria d'aquests delegats de treball eren jornalers que abans feien de davanters. La direcció global del treball corresponia al tècnic general, que es reunia cada nit amb la totalitat dels delegats tècnics per a planificar la feina de l'endemà.

Dins la col·lectivitat no s'apreciaven jerarquies internes. A l'hora d'establir la remuneració de la feina el salari era igual per a tothom, amb una única diferenciació que no corresponia a categories professionals, sinó al sexe. Les dones que treballaven a la col·lectivitat guanyaven menys diners, i a més, la majoria hi treballaven de manera temporal. Quant als salaris Agustí Sauch parla en els seus apunts de 90 pessetes setmanals, però totes les altres fonts d'informació parlen de xifres inferiors. La resposta a l'enquesta de la Conselleria d'Agricultura (9), realitzada l'octubre de 1936, parla d'un salari de 76 pessetes per als homes i de 48 pessetes per a les dones (10). El pagament dels salaris es feia en diners. Els vals tan sols es feien servir per controlar la feina de la jornada, i el dissabte els col·lectivistes canviaven a la caixa de la col·lectivitat els vals per diners. Fins i tot la botiga que la col·lectivitat va establir per a ús exclusiu dels pagesos funcionava amb diners (11).

L'Agrícola Col·lectiva era força important pel nombre de treballadors que agrupava.

La resposta a l'enquesta de la Conselleria d'Agricultura de la Generalitat dóna dos tipus de dades: treballadors inscrits i treballadors actius. Els teballadors inscrits segons aquesta font eren 722 homes i 93 dones. En realitat, sembla que voltaven els 1.200.

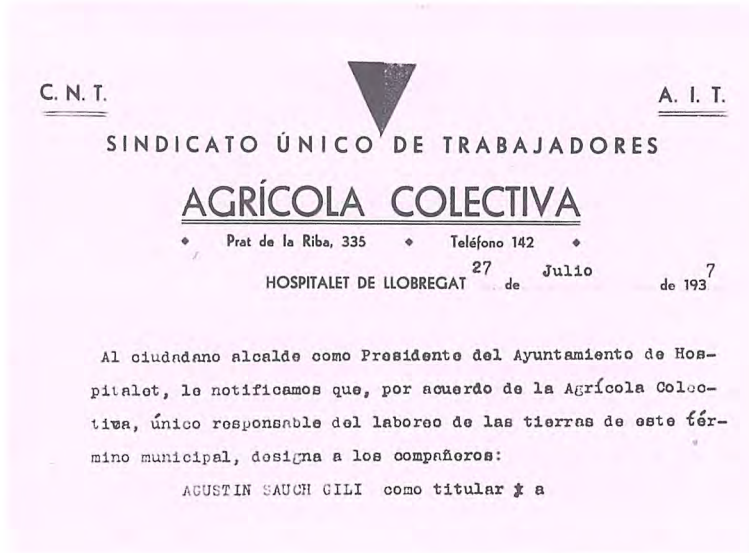

C. N. T. A. I. T.

SINDICATO ÚNICO DE TRABAJADORES

AGRÍCOLA COLECTIVA

Prat de la Riba, 335 Teléfono 142

HOSPITALET DE LLOBREGAT 27 de Julio de 1937

Al ciudadano alcalde como Presidente del Ayuntamiento de Hospitalet, le notificamos que, por acuerdo de la Agrícola Colectiva, único responsable del laboreo de las tierras de este término municipal, designa a los compañeros:

AGUSTIN SAUCH GILI como titular y a

Capçalera del document «AGRICOLA COLECTIVA».

L'economia de l'Agrícola Col·lectiva

L'economia de la col·lectivitat va passar per dues etapes diferenciades. Al principi, a causa dels efectes del canvi revolucionari es van trobar amb moltes dificultats; per tal de superar-les van recórrer a la incautació temporal dels estalvis dels membres de la col·lectivitat (12). La pèrdua dels balanços econòmics complets de la col·lectivitat fa molt difícil parlar amb concreció de la viabilitat de l'explotació col·lectiva de la terra a l'Hospitalet. De tota manera, les úniques dades amb què comptem reafirmen l'opinió dels informants en el sentit d'uns indubtables guanys. L'únic balanç amb que comptem és molt pobre. El va publicar el «Boletín de Información CNT-AIT-FAI» (13) i donava les dades següents:

Període setembre 1936-agost 1937

	Entrades	Sortides
Primer trimestre	432.710,34	416.973,09
Segon trimestre	910.756,81	794.628,51
Tercer trimestre	1.653.045,20	1.312.305,10
Quart trimestre	2.007.992,80	1.643.773,95
	5.004.505,15	4.167.680,65

Benefici d'un any: 836.824,50 pessetes

La revista «CNT» de Toulouse afegeix unes dades extretes de l'últim butlletí publicat per la col·lectivitat el juliol de 1938.

Segons l'esmentada revista les dades eren:

Entrades	5.675.591,50	pessetes
Sortides	2.788.114,82	pessetes
Benefici líquid	2.887.836,68	pessetes

i assenyalava que en aquells moments eren 1.300 els col·lectivistes que hi treballaven regularment.

Aquestes xifres, però, no demostren gaire coses. Crec que, com diu Bernecker, l'interés per als homes de la CNT no es centrava en l'aspecte de rendibilitat econòmica: «Así, propagando la forma colectiva de explotación de la tierra, la CNT no se proponía tan sólo conseguir la elevación de la producción y la productividad agrarias; para ella, la medida del éxito o el fracaso del cambio perseguido en el sector agrario tenía mucho que ver con el aspecto social-estructural y ético-social del problema agrícola» (14).

En l'aspecte tècnic cal ressenyar múltiples millores. Les collites van ser excel·lents precisament a causa del bon treball que es va fer amb la terra. Els adobs no faltaven mai i també es va millorar força el sistema de regatge on n'hi havia i ampliant la zona regada. Cal tenir en compte també que els delegats tècnics miraven de treballar bé perque esperaven l'arribada de l'exèrcit de Franco i el retorn de les seves propietats. Per altra banda tenien por de ser acusats de sabotatge, i per això posaven tot l'interés en la millora de la producció. La col·lectivitat tenia contractats de manera fixa un grup d'obrers del ram de la construcció que es dedicaven exclusivament a arranjaments com l'anivellament dels camps. Una de les iniciatives més importants va ser el projecte de canalització del riu Llobregat. Perquè fos possible es van posar d'acord les col·lectivitats de Sant Boi, El Prat, Cornellà, Molins, Sant Joan Despí i l'Hospitalet. Van enllestir el projecte i van elaborar un pressupost, que estava previst que es cobriria en 5 o 6 anys. La fi de la guerra va impedir que el projecte passés dels plànols a la realitat, malgrat l'enorme interès del projecte.

Igualment, molts pagesos van aprofitar l'existència de la col·lectivitat per a d'altres millores que després van ser millores personals, com per exemple el canvi de cavalls vells per altres joves. D'aquesta manera, la situació del camp en finalitzar la guerra era sensiblement millor que la de 1936, ja que els pagesos de Marina treballaven abans de 1936 d'una manera molt rudimentària.

La distribució dels productes es feia sobretot als mercats de Barcelona i al ram de l'alimentació de l'Hospitalet. Davant els problemes que hi havia al Mercat del Born de Barcelona per causa dels intermediaris (que continuen existint en ple període revolucionari) l'Agrícola Col·lectiva va establir tres punts de venda directa a Barcelona (15). A més, distribuïa també els punts de venda que alguns propietaris i arrendataris tenien als mercats de Barcelona abans del 19 de juliol. La distribució a Barcelona va portar problemes perquè l'Ajuntament de l'Hospitalet considerava en algunes ocasions que no estava ben abastit el seu mercat central de Collblanc. Evidentment, aquest problema es va anar fent més important a mesura que avançava la guerra, i amb ella, el problema dels proveïments. Un altre aspecte de la distribució va ser el dels intercanvis amb altres col·lectivitats no agrícoles. L'exportació es va mantenir almenys fins ben entrat 1937, centrada en les carxofes, els enciams i les mongetes. Els punts de destí eren Anglaterra, Bèlgica i Suïssa.

La dinàmica sòcio-política

A l'Hospitalet es donava un cas no gaire corrent a Catalunya. L'Agrícola Col·lectiva era la propietària de totes les terres. Aquesta situació, que era corrent a l'Aragó, a Catalunya succeïa molt poc, en la majoria de pobles coexistien col·lectivitats i pagesos independents (16). Per això a l'Hospitalet no calia un Sindicat Agrícola que organitzés i canalitzés les compres i les vendes dels pagesos, tant independents com de grups col·lectivitzats; aquest paper l'havia assumit l'Agrícola Col·lectiva com a únic propietari de terres en aquell moment.

La crisi de proveïments, que s'accentuà durant el primer trimestre de 1937 i la pèrdua de pes polític i social de l'opció revolucionària encapçalada per la CNT van confluir en les primeres esquerdes al plantejament col·lectivista. A aquest fet va correspondre com és lògic tota una legislació que afavoria la descol·lectivització de la terra.

D'aquestes disposicions podem assenyalar d'entre les més importants el decret de 20 de febrer de 1937, que estipulava que els col·lectivistes podien marxar d'una col·lectivitat amb la terra i el material que haguessin aportat. També el decret de 16 de juny de 1937 de creació del Consell d'Agricultura, el del 14 de juliol de nacionalització de finques, i el del 14 d'agost de 1937 d'explotació col·lectiva.

En el cas concret de l'Hospitalet el conflicte entre alfalsers i vaquers (juliol 1937), la dissolució de la col·lectivitat de vaquers (setembre 1937) i el tancament de les cuines populars (octubre de 1937) testimonien aquesta situació que provocà la crisi de proveïments.

Per tal d'aplicar tota la legislació que anava apareixent la Conselleria d'Agricultura va crear les Juntes Municipals Agràries, encarregades de l'aplicació al municipi de tota aquesta legislació. El decret del 14 d'agost de 1937 va començar a donar feina a les Juntes, ja que feia que els camperols poguessin sol·licitar terres a la Junta Municipal Agrària. Com és lògic, l'aplicació d'aquestes disposicions a l'Hospitalet havia de repercutir negativament en l'Agrícola Col·lectiva, com a propietari únic de la terra.

La Junta Municipal Agrària de l'Hospitalet es va constituir el 29 de juliol de 1937 sota la presidència de l'alcalde Francesc Martínez i Alves. La representació a la Junta la van compartir la CNT i la UGT. Per la CNT els representants eren Agustí Sauch, com a vocal titular, i Francesc Reyes i Sampietro, com a vocal suplent. Per la UGT, Joan Prats i Roset, com a vocal titular i Salvador Rovirosa i Rovirosa, com a suplent. A l'acta de constitució es va fer constar que no hi assistia el president del Sindicat Agrícola local, per la inexistència de l'organisme. Cal remarcar que la composició de la Junta desfigurava totalment la propoció de membres de la UGT i de la CNT enquadrats a l'Agrícola Col·lectiva. A més, el vocal de la UGT no treballava a l'Agrícola Col·lectiva, sinó que ho feia fora de l'Hospitalet.

A la reunió del 31 d'agost es va ampliar el nombre de parts representades, ja que el decret de la Generalitat havia estat modificat en el sentit que calia que a la Junta Municipal Agrària hi fossin representats també els partits polítics de la localitat. La Junta Municipal Agrària, per tant, no representava ja tan sols el parer de les agrupacions camperoles, sinó que tenia un caràcter marcadament polític, on els representants dels partits ja eren majoria. Tot aquest marc general va possibilitar la primera petició de terres fetes per part d'un grup de pagesos. El mes de novembre de 1937 són 34 els pagesos que reclamen terres que abans conreuaven i de les quals cap d'ells no és propietari, tots són arrendataris, que aspiren a ser propietaris separant-se de la col·lectivitat (7). Al desembre hi ha noves peticions, que junt amb les anteriors sumen 43 pagesos. Posteriorment, de novembre de 1938 a gener de 1939 hi hauria 6 peticions més. És significatiu que fossin arrendataris els qui reclamaven les terres i no pas propietaris. Molt probablement la por va impedir a aquests últims el reclamar les seves propietats.

Les peticions de 1937 no van donar resultat fins a la tardor de 1938, al mes de setembre. Vicenç Cardús, president local de la Unió de Rabassaires, va demanar el 20 de setembre de 1938 una autorització per celebrar una reunió. A l'ordre del dia hi figurava el punt «distribució de personal per poder començar a treballar per compte de la Unió de Rabassaires de Catalunya el dia 26» (18). A la mateixa petició de reunió hi deia *«per tal de tractar assumptes relacionats amb el repartiment de la terra segons la redistribució feta per la Junta Municipal Agrària»*.

Evidentment no van ser tan sols les ànsies d'independència d'aquests pagesos el que els va portar a demanar les terres; sens dubte la possibilitat d'enriquiment també hi era present, ja que treballant dins la col·lectivitat tenien les necessitats bàsiques cobertes. La cessió de terres als pagesos independents no va representar cap problema per a l'Agrícola Col·lectiva perquè l'extensió de terra conreuable del municipi era prou gran. També sembla que no van plantejar-se problemes per la quantitat de terres que els corresponien.

Ara bé, per què el 1937 la descol·lectivització no va tirar endavant i sí el 1938? Al marge del marc polític global, que era més negatiu per a les col·lectivitats el 1938 que el 1937, cal tenir en compte també la presència organitzada de la Unió de Rabassaires. Quan els pagesos van plantejar a la Junta Municipal Agrària el retorn de les terres, el 1937, la Unió de Rabassaires encara no existia a l'Hospitalet. Es va crear més endavant, el febrer de 1938. El setmanari «Terra Lliure», portantveu de la Unió de Rabassaires va comentar un míting celebrat a l'Hospitalet que va precedir a la constitució del sindicat a la localitat, tot dient: *«Cal remarcar la importància de l'acte celebrat a l'Hospitalet de Llobregat per ésser una població en la qual els conreadors no havien figurat mai en les nostres fileres i ara han vist i han sentit la necessitat de constituir la Unió de Rabassaires»* (19). La constitució de la Unió de Rabassaires amb Vicenç Cardús al capdavant va donar molta força als pagesos que volien sortir de la col·lectivitat, ja que gaudien d'un reconeixement en ésser la Unió de Rabassaires part integrant del govern de la Generalitat.

Cap a l'estiu de 1938 es va constituir el Sindicat Agrícola local, que va presidir Josep Roigé, cap de l'Agrícola Col·lectiva. A la tardor, quan es van repartir les terres, el Sindicat ja tenia raó d'existir pel fet d'haver-hi diversos conreadors, a diferència d'abans, que hi havia un únic propietari. Aquest tema es va discutir al Ple de l'Ajuntament del 3 d'octubre, ja que segons la legislació vigent el Sindicat Agrícola havia de canalitzar les compres i les vendes de tots els pagesos de cada poble, i això no es respectava. Roigé es queixà que la Unió de Rabassaires prescindia del Sindicat per efectuar la distribució. Vicenç Cardús afirmava que la seva organització no tenia inconvenient que el Sindicat controlés la distribució dels articles, sinó que el punt de discrepància era que la Unió de Rabassaires volia vendre i cobrar directament els seus productes. Els regidors cenetistes de l'Ajuntament ho veien d'una altra manera, el regidor de finances afirmava que *«en el Sindicat hi ha un sector que no s'atè a les normes del mateix, i que per tant, aquest ha de considerar-se com a exclòs, i que els articles que recull del camp, en aquest cas, han d'ésser controlats pel mercat del Born, assenyalant-se com a conseqüència que en els mercats no s'han d'admetre aquells productes si no porten el control del Sindicat Agrícola, o en defecte del mateix, del mercat del Born»* (20).

Tot aquest problema cal entendre'l com a conseqüència de la radicalització, el 1938, de la crisi de proveïments iniciada l'any anterior. A l'Hospitalet aquest fet es concretava en la lluita pel control del mercat central de Collblanc. L'Ajuntament havia signat un conveni amb la Col·lectiva de Fruites i Verdures pel qual aquesta se'n feia càrrec i controlaria els preus tant de majoristes com de detallistes. A més, es feia requisit indispensable que tot el que es venia a la localitat passés per aquest mercat. Els rabassaires s'hi van oposar radicalment en defensa del mercat lliure i ...especulatiu. Per tant, l'estratègia rabassaire incloïa al mateix temps el trencament de l'Agrícola Col·lectiva i el mercat lliure.

En definitiva, el model que seguia l'Agrícola Col·lectiva s'assemblava més al que es va produir als pobles de l'Aragó que no pas al de la resta de Catalunya. Els importants resultats que va aconseguir demostren la viabilitat interna del projecte. El fet, però, que a Catalunya es mantingués una economia mixta durant el període de guerra va ser el motor dels problemes de la col·lectivitat, perquè una part dels seus membres aspiraven a enriquir-se gràcies a l'especulació pròpia de les crisis de proveïments bàsics. En el fons es plantejava un debat més ampli, el de la viabilitat d'aquesta economia mixta.

El Comitè Central de Proveïments intervenia en la distribució d'aliments.

Grup de treballadors dels Autobusos Oliveras.

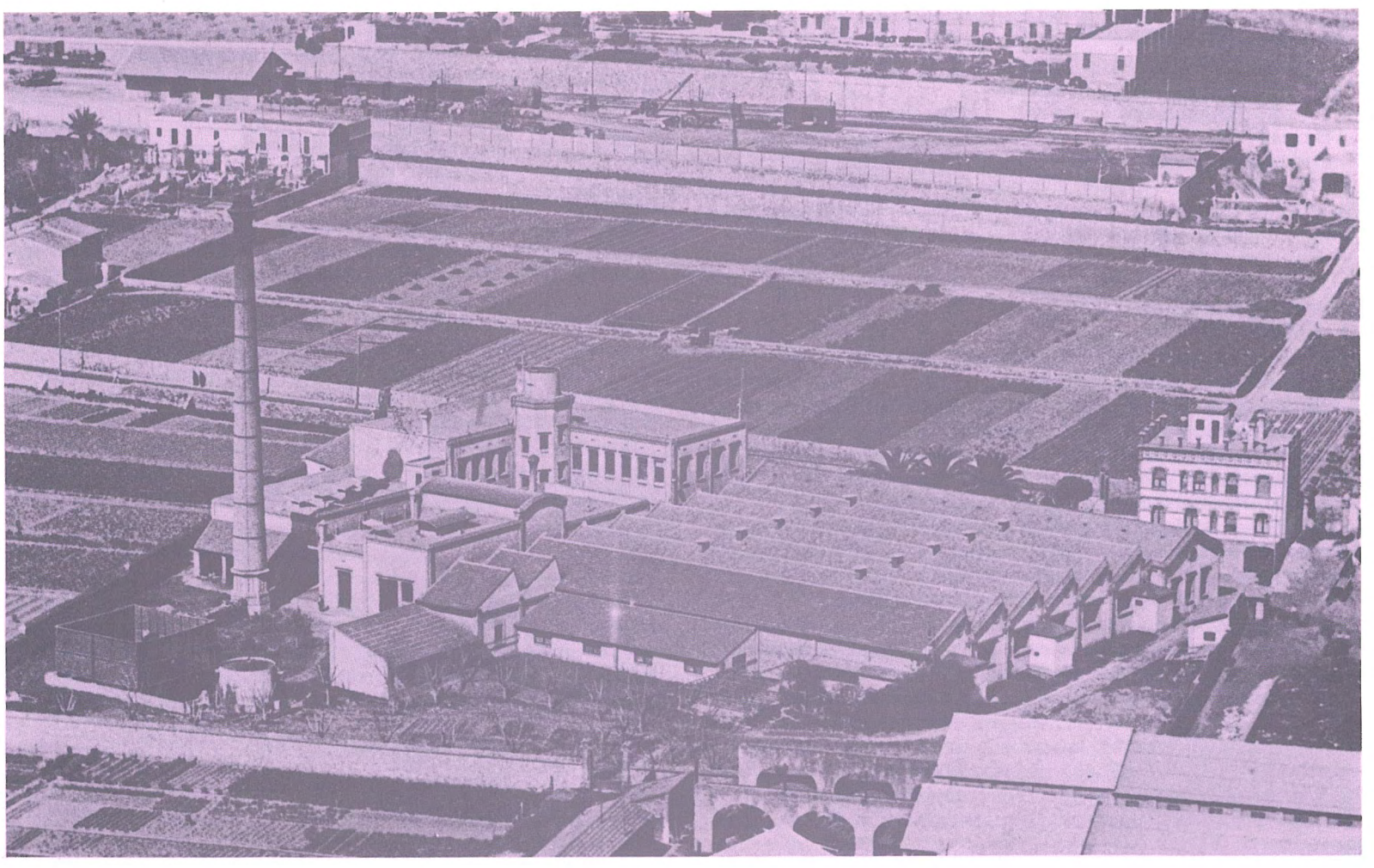

Sederia Can Vilumara als anys vint.

La col·lectivització industrial

A la indústria no va existir un model únic, com a l'agricultura. En principi, la col·lectivització es feia de manera independent empresa per empresa. A cada lloc el funcionament va ser diferent. En algunes empreses els patrons havien fugit, en d'altres es van quedar i van participar en els nous comitès d'empresa, que digirien la producció. Els nivells de participació dels treballadors al procés col·lectivista van ser molt desiguals. La Generalitat va dictar l'octubre de 1936 el Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer, que pretenia fer legal l'acció col·lectivitzadora que s'havia produït a l'inici de la revolució. El Decret distingia entre empreses col·lectivitzades i empreses en règim de control obrer. En les primeres desapareixia la figura del propietari, substituïda per un comitè d'empresa. En les segones permaneixia la figura de l'empresari, però la seva actuació al front de la indústria era fiscalitzada per un comitè obrer de control. Totes les empreses grans de la ciutat es van col·lectivitzar. No totes, però, van legalitzar llur situació. A l'Hospitalet ho van fer 20 en règim de col·lectivització i 16 en règim de control obrer. A la majoria d'indústries de la ciutat la col·lectivització va mantenir la jerarquia interna (càrrecs, salaris, etc...) que separava els treballadors manuals i els d'oficines, a més de mantenir les dones com un grup subaltern específic. En algun cas, fins i tot es van crear dos organismes de representació dels treballadors. Per una banda, un comitè d'empresa elegit per tots els treballadors per gestionar la producció i organitzar el treball. Per l'altra, un comitè sindical elegit per les operàries (en el tèxtil, la majoria eren dones) per a defensar els seus interessos. L'existència dels dos comitès questionava el mateix fonament col·lectivista. És que hi havia interessos contraposats entre els treballadors manuals i la resta? Com a mesures positives cal reconèixer a la majoria de col·lectivitats industrials la implantació de l'assegurança per malaltia, per embaràs i altres atencions de tipus sanitari i social. Les col·lectivitats van contribuir, per exemple, a posar en funcionament la Casa de la Maternitat. També en algunes fàbriques es van crear guarderies per als fills de les obreres.

El Decret de Col·lectivitzacions preveia també una tercera possibilitat, els agrupaments industrials.

Segons el Decret havien de servir *«per a agrupar la nostra indústria en grans concentracions, que assegurin un màxim de rendiment i que possibilitin les majors transaccions per al nostre comerç exterior»* (12).

Aquesta afirmació del Decret va servir únicament per consensuar el text, ja que era ben evident que darrera els agrupaments hi havia dues idees ben diferents del perquè havien de crear-se. Per a les forces republicanes i el govern de la Generalitat es tractava simplement d'una racionalització econòmica, en la línia de la cita que acabem de transcriure, mentre que per als elements de la CNT els agrupaments eren una fórmula semblant a l'ideal de la sindicalització; és a dir, el control de cada branca de producció per part del sindicat respectiu, de manera global, amb totes les empreses incloses.

És evident que aquesta interpretació no podia ser compartida per les forces que feien costat als petits propietaris i industrials que es podien veure integrats en aquests agrupaments. Per això la Generalitat va seguir la política de no autoritzar els agrupaments que perjudiquessin aquest grup de petits empresaris.

A l'Hospitalet van sol·licitar la constitució en agrupaments 22 sectors, però la Generalitat tan sols en van autoritzar dos: els de la ceràmica i el del mosaic. Els agrupaments que van sol·licitar la seva legalització després del febrer de 1937 van ser tots denegats. El sector tèxtil, que agrupava el 48% dels treballadors de la ciutat no van constituir cap agrupament. Quan el 1938 es va constituir un comitè d'enllaç local CNT-UGT del tèxtil sols va servir per imposar mesures coactives davant del desgavell que es produïa en aquest sector. L'episodi de la indústria tèxtil és una de les demostracions més palpables de les limitacions de la revolució.

Indústries col·lectivitzades (23).

— Albert Germans, E.C.
— Col·lectivitzada Josep Blay
— Fabril Obrera Col·lectivitzada
— Fundición de Hierro y Acero Col·lectivitzada
— Les Pintures Líquides, Societat Obrera
— Col·lectivització de Pinsos i Cereals
— Col·lectivitat Obrera Sants
— Aceites Bau, E.C.
— Fabricació d'Envasos Metàl·lics, C.O.
— Productes Eneva
— Queviures i Drogues de l'Hospitalet
— Espartaco, Taller Col·lectiu
— Fàbrica de Cristal La Torrassa, E.C.
— Antoni Zamora, Col·lectivitzada
— Col·lectivitat Obrera Fills de Gaspar Soler
— Tintoreria Gomar
— Indústries Balart Col·lectivitzades
— Rifà, S.A., E.C.
— Oliveras, S.A., Col·lectivitzada
— Auxiliar Tèxtil Algodonera, I.C.
— Col·lectiva Fabril i Tèxtil
— Tecla Sala, E.C.
— Cosme Toda

A les empreses petites en ocasions es va procedir a la constitució de comitès obrers de control, amb atribucions que van variar molt depenent de les persones que exercien aquests càrrecs, encara que la Generalitat va fixar llurs atribucions. La relació d'empreses que van legalitzar el seu comitè obrer de control és la següent:

— Josep Graells i Rius
— Josep Alsina i Castells
— Emili Pailhez
— Ramon Navarro i Junyent
— Tomás Bataller i Morato
— M. Bierge
— J. Valero i Díaz
— Joaquim Trepat
— Alfred Fontanals i Sala
— Tomàs Balaguer i Esteve
— Rafael Anglada
— J. Argente i Soriano
— Vinagres Ferrús, S.A.
— Pintures Jaume Lluveras
— Francesc Batllori
— C. Moreu I Reynals, S.A.

El llistat de sol·licituds d'Agrupaments de l'Hospitalet és el següent:

— Agrupament del ram dels basters
— Agrupament del ram de sabateria (venedors del mercat de Collblanc)
— Concentració de la indústria pastissera
— Concentració de la indústria de la carn (llaner i boví)
— Concentració de venda de queviures
— Concentració de drapaires
— Concentració de barberies
— Concentració de paletes, manobres, fusters, ebenistes, pintors, rajolers, marbristes i pedra artificial
— Concentració del ram dels transports
— Concentració de la indústria flequera
— Concentració de les corretges, tacs i cuirs emmotllats
— Concentració del proveïment d'ous i aviram
— Concentració de la venda de fruites i verdures
— Concentració del ram dels espectacles públics
— Concentració del ram dels alfalsers
— Concentració de la indústria de torrefacció de cafès i fabricació de xocolates
— Agrupaments de carboners detallistes
— Concentració de venda de pesca salada
— Concentració de la indústria gastronòmica
— Concentració de la ceràmica
— Concentració de rajolers
— Concentració del mosaic

La lentitud administrativa, amb els seus condicionants polítics, va endarrerir molt l'efectivitat en la legalització dels agrupaments. De tots els projectes presentats tan sols se'n van solucionar 8 casos.

D'aquests, cinc projectes van resultar denegats, són els següents:
— Agrupament del ram de sabateria
— Concentració de la indústria pastissera
— Concentració de la indústria de la carn (llaner i boví)
— Concentració de la venda de queviures
— Concentració de venda de pesca salada.

També es va refusar, però donant la possibilitat d'una col·lectivització conjunta de les empreses que ho volguessin, la concentració de la indústria gastronòmica. Segons Bricall (24) aquesta col·lectivitat integrada per diferents empreses es va constituir l'11 de setembre de 1938.

Tan sols dos agrupaments van veure aprovada la seva existència, el de ceràmica i el del mosaic. La concentració de la ceràmica es va crear sobre la base de 5 empreses:
— Hereus de Cosme Toda
— Francesc Goyta
— Josep Llopis
— Ceràmica Cussó
— Josep Oliveras

Va ser aprovat el 25 de maig del 1937 i va funcionar normalment fins al 14 de maig de 1938, en què va ser intervingut per la Generalitat.

La concentració del mosaic es va crear a partir de 9 empreses:

— Càndid Pedrol
— Josep Bellès
— David Tadeo
— Rafael Coma
— Ramon Inglès
— Ventosa i Gazulla
— Estall i Bulet
— Baptista Mascarell
— Mònica Capdevila

A banda de l'aprovació o no per part del govern de la Generalitat, els agrupaments que van presentar el projecte per a la legalització van funcionar de fet en la majoria dels casos sense esperar-ne l'aprovació. En l'autorització o denegació dels agrupaments hi influí clarament la voluntat política del govern. La majoria d'agrupaments aprovats (a nivell de tot Catalunya) ho van ser l'any 1937, el 1938 pràcticament no se'n van aprovar, malgrat que el Consell d'Economia els va estudiar i va donar-los el vist-i-plau. Tan sols faltava la ratificació per part del govern, però aquest anà donant llargues a les aprovacions.

Podem veure aquest fet reflectit en el cas concret de l'Hospitalet. Van sol·licitar l'aprovació 24 agrupaments i tan sols se'n van aprovar 2. Aquests 2 agrupaments havien fet la sol·licitud el febrer de 1937. La majoria dels agrupaments, 19, van fer la sol·licitud durant el segon semestre de 1937 i 2 més durant el 1938, i els que van rebre resposta va ser negativa.

Notes

(1) El sindicalisme dels treballadors industrials a l'Hospitalet venia de molt lluny i era força combatiu. Tradicionalment seguia la línia radical dins l'anarco-sindicalisme.

(2) Full volant, 15 de maig de 1931. Museu d'Història de la Ciutat.

(3) Full volant, juny de 1936. Museu d'Història de la Ciutat.

(4) Enregistrament dies 8 i 10 de novembre de 1984.

(5) Cal constatar que els membres d'aquell consell administratiu eren abans del 19 de juliol 5 arrendataris i 1 jornaler.

(6) Els estatuts es troben a CNT, *Toulouse, II època, n.º 127, 6 de desembre de 1947.*

(7) La línia ideològica que seguia la CNT local es pot seguir a partir de la revista Ideas, *que es va publicar de finals de 1936 a mitjan 1937.*

(8) Enregistrament del 5 de març de 1985.

(9) Butlletí del Departament d'Agricultura, *n.º 3, desembre de 1936.*

(10) L'existència d'aquesta botiga va portar nombrosos problemes perque el sindicat del ram de l'alimentació no veia gens clara aquesta exclusivitat.

(11) Cal remarcar que les tres categories laborals i salarials anteriors (homes, dones i mossos) es van reduir a dues (homes i dones). Per tant, el salari entre els homes era únic, des del secretari general de la col·lectivitat fins a qualsevol treballador.

(12) A més de recórrer a aquesta mesura, Just Oliveras (propietari d'una empresa de transport de viatgers i polític de la Lliga) va oferir diners a la col·lectivitat que li van retornar el 1937. Es pot ampliar a Agustí Sauch: Apunts, *inèdit. Respecte a la incautació dels estalvis vegeu Francesc Marcé: De l'agrícola col·lectiva,* Xipreret, *abril 1981.*

(13) Boletín de Información CNT-AIT-FAI, *15 de desembre de 1937.*

(14) Walther Bernecker: Colectividades y revolución social. *Ed. Crítica. Barcelona, 1982, pp. 115-116.*

(15) Quan es van establir els punts de venda propis la col·lectivitat va ser víctima de diferents intents d'assalt dels carros. Per solucionar aquest problema es va encarregar la feina de transport i venda a un grup de dones de la col·lectivitat. A partir d'aquest moment no es va produir cap més problema.

(16) Vegeu les resposta l'enquesta de la Conselleria d'Agricultura, a Butlletí del Departament d'Agricultura *n.º 35, desembre de 1936.*

(17) Les peticions de terra es troben de manera individualitzada a la carpeta de secretaria de 1937 i 1938. Museu d'Història de la Ciutat.

(18) Instància de Vicenç Cardús a l'alcaldia. Carpeta de secretaria de 1938. Museu d'Història de la Ciutat.

(19) Terra Lliure, *15 de febrer de 1938.*

(20) Llibre d'actes del Ple de l'Ajuntament, 3 d'octubre de 1938. En aquesta cita el mot Born s'utilitza com a sinònim del mercat central de Collblanc, no es refereix pas al Born de Barcelona.

(21) La mateixa naturalesa de la col·lectivització industrial (amb multituds de casos diferents) impossibilita per raons d'espai desenvolupar el tema amb una precisió similar al de la col·lectivització agrícola. Per aquest motiu hem optat per oferir-ho d'una forma molt sintètica, i a manera de conclusió. Pròximament, en una publicació del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat apareixerà una anàlisi més detallada d'aquest aspecte.

(22) Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer. A.A. Pérez Baró 30 meses de colectivismo en Catalunya, p. 194.

(23) Lès relacions d'empreses col·lectivitzades, empreses en règim de control obrer i agrupament que es faciliten són fruit de la recerca en el Diari Oficial de la Generalitat de 1936-1939. El fet que moltes empreses que tenien la indústria a l'Hospitalet fossin de fet domiciliades a Barcelona perque hi tenien els seus despatxos ha dificultat molt la realització d'aquestes relacions. Per aquest fet poden ser incompletes. No s'ha d'oblidar, però, que les relacions es refereixen a la legalització del procés. Moltes empreses senzillament, no es van sotmetre a la legalització de la Generalitat.

(24) Josep Mª Bricall, Opus, cit. pàg. 223.

Conclusions

Del conjunt de la investigació es desprèn la distinció per al cas de l'Hospitalet de dues etapes clarament diferenciades. La primera va des del juliol de 1936 al febrer de 1937. La segona va des del febrer de 1937 fins a la fi de la guerra. El punt d'inflexió el marca la pèrdua d'influència i de protagonisme de la CNT, la qual fins al febrer de 1937 duia la iniciativa. Amb el retorn en aquesta data de les altres forces polítiques i sindicals a l'Ajuntament, la CNT paralitzà la seva acció revolucionària i passà a una actitud defensiva.

El primer període té quatre característiques bàsiques:

— participació popular
— propostes igualitaristes de la CNT
— participació sindical al poder municipal
— iniciativa política de la CNT.

En aquest primer període la CNT acceptà de participar en les estructures de poder municipal per mitjà de la incorporació del Comitè de milícies antifeixistes a l'Ajuntament. A partir de llavors les propostes igualitaristes es canalitzen a través de la institució municipal que intenta donar una certa coherència a les accions revolucionàries. De fet, però, aquest accés dels sindicats de la CNT i de la UGT a l'Ajuntament no va representar un canvi estructural en l'organització municipal, per més que la CNT s'obstinés a anomenar-lo Consell d'Economia i Defensa.

És, aquesta etapa, un període de participació popular en el moviment revolucionari, no tan sols quan el comitè de milícies és un organisme autònom sino també quan aquest ha ingressat a l'Ajuntament. Les assemblees d'obrers de diverses branques productives es succeeixen amb participacions importants, com ara també les assemblees veïnals i de les comissions de proveïments dels barris. També els representants cenetistes a l'Ajuntament donen compte de llur gestió a les assemblees populars.

La iniciativa correspon a la CNT, que és hegemònica al comitè de milícies i a l'organització de les cuines populars. Un cop és a l'Ajuntament, amb més d'un terç de la representació total, continuarà amb la iniciativa gràcies a la força que representa l'organització confederal local. Des de l'Ajuntament, la CNT intenta canalitzar i dinamitzar la revolució fent propostes com les de la implantació del salari únic i la del Consell General d'Economia. La proposta del Consell General d'Economia volia aprofundir en el model col·lectivista, lligant totes les col·lectivitats que fins aquell moment actuaven en la competència del mercat lliure. Pels anarquistes purs de la CNT local —que ocupen els llocs dirigents del sindicat— si no es produïa aquesta integració en el Consell General d'Economia les col·lectivitzacions no tenen sentit. En el seu setmanari «Ideas» ho repetien constantment. El funcionament havia de ser el següent: A cada empresa s'havia d'escollir comitès d'empresa. Els delegats dels comitès d'empresa es reunirien per branques de producció i escollirien dos representants. Aquests representants de cada branca constituirien el Consell. Els fons econòmics de les col·lectivitzacions passarien al Consell, però serien administrats per cada branca. El crèdit i la solidaritat entre col·lectivitats els acordaria el Consell. En definitiva, l'Ajuntament perdria les funcions de regulació econòmica. Amb aquest esquema seria possible, segons els cenetistes, la implantació d'una de les seves aspiracions: el salari únic. La crisi que va suposar l'intent d'implantació d'aquest sistema marca l'equador entre les dues etapes que hem assenyalat més amunt.

En la segona etapa, que s'enceta el febrer de 1937, l'element essencial que dinamitza la política local és la lluita pel control de la distribució dels proveïments. Aquest aspecte passa a ser central i desplaça les altres polèmiques sobre el procés revolucionari. Aquesta lluita introdueix, a més dels interessos econòmics i polítics, una altra consideració: que cal, davant l'escassedat cada cop més important, un criteri de racionalitat. És per això que ERC es mostrarà contrària, a mitjan 1937, a les cooperatives de consum (que va defensar el desembre de 1936) i, sobretot, al fet que ERC juntament amb la CNT concedeixin el control del Mercat del Born a la Col·lectiva de Fruites i Verdures, malgrat l'oposició del PSUC i de la Unió de Rabassaires. En aquest cas, ens trobem el partit petit burgés defensant un sistema de distribució basat en un mercat controlat que regulava els beneficis, enfront del mercat lliure que era la proposta del PSUC i dels rabassaires, proposta irresponsable en el marc català de l'abril de 1938.

Combatents de l'Hospitalet llegint el diari «Ultima Hora».

Aquest punt central del segon període (lluita per la distribució del proveïment) apareix en el mateix moment en què es comencen a fragmentar algunes de les col·lectivitats dels sector primari (vaquers alfalsaires, Agrícola Col·lectiva, etc.) que havien de ser la base per a aquest comerç lliure, forçosament especulador en aquells moments d'escassedat pronunciada.

Al mateix temps, la col·lectivitat de la distribució ja s'havia dissolt. A més de la constatació quotidiana d'aquest problema —la fam— en aquesta segona etapa el fenòmen pròpiament bèl·lic de la guerra es fa evident i converteix la mateixa guerra en fre de la revolució. Les lleves al front van deixar la ciutat molt mermada quant a quadres polítics i les notícies dels morts, dels fracassos militars i els bombardeigs van afectar negativament la moral popular.

El més important en les col·lectivitats va ser l'estructura interna que van definir, la qual no va tenir un model general, sinó que va ser força variada. Podem dir que a l'Agrícola Col·lectiva es va implantar un sistema igualitari quant als sous, sense reconèixer categories professionals, sinó solament càrrecs d'elecció per part de l'assemblea de treballadors. L'única diferència va provenir del tracte discriminatori que patien les dones a l'hora dels sous i en la seva adscripció, en moltes ocasions, a les feines temporals. A part d'això, el fet que els dos anys i escaig d'existència de la col·lectivitat coincidissin amb bones collites va contribuir a uns bons resultats de tipus econòmic, que es van concretar en millores de la maquinària, dels adobs, del rec, etc.

Ben diferent, però va ser l'experiència a la major part d'indústries on va persistir la jerarquització interna, condicionada pel lloc de treball que ocupava cada individu. Es va mantenir també la jerarquia salarial. El procés col·lectivista el van dirigir el grup de treballadors del despatx i els tècnics de la fàbrica, deixant al marge el grup majoritari, el de les operàries, que reunia la condició de menys qualificació i la condició de ser dones. A causa de tot això van anar quedant marginades del procés. En definitiva, el moviment revolucionari, animat bàsicament per la CNT, no va tenir un caràcter definit ni una direcció central. Per això es van produir situacions tan diverses. Per una banda la CNT intentava cohesionar una alternativa igualitarista d'acord amb les idees de la Caixa Comunal i el salari únic, però per una altra banda no mantenia una posició clara amb relació al dret a la propietat, veritable punt de referència del moviment. Intentava destruir-lo a partir de les col·lectivitzacions, com de fet va succeir al camp i en algunes indústries; però d'altra banda el va acceptar com en el cas de la municipalització de l'habitatge. En aquest darrer cas va reconèixer el dret a la propietat amb l'única limitació d'un màxim en la quantitat que els propietaris cobraven de mans de l'Ajuntament, la qual cosa sols perjudicava els grans propietaris immobiliaris.

La manca de definició de la CNT es va produir, entre d'altres raons, per la inexistència de connexions entre els diferents àmbits d'actuació social i política, cosa que va dur a la manca de direcció conjunta en el si de la CNT. Així, per exemple, els contactes entre el dirigent a l'Ajuntament, Josep Xena, i els dirigents de l'Agrícola Col·lectiva (una de les col·lectivitzacions més importants de les que dirigia la CNT) van ser mínims. Aquesta mateixa manca de direcció va ser la que va provocar el desigual procés de col·lectivització en la indústria i en la constitució dels agrupaments.

Tot plegat ens mostra com era de complex el procés revolucionari i com és de perillós establir esquemes predeterminats. En diverses ocasions es va demostrar que era més important saber qui controlava el canvi, que no pas quina mena de canvi es feia.

Finalment, doncs, cal afirmar l'existència d'un procés revolucionari, que va comportar canvis en l'organització social; però cal tenir en compte la poca profunditat que van tenir aquests canvis i no deixar-nos enganyar pel simple fet que les institucions canviessin de nom. Cal continuar investigant en el sentit de mesurar la profunditat d'aquestes transformacions.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

- **ABENDROTH, Wolfgang: Historia social del movimiento obrero europeo.** *Editorial Laia. Barcelona, 1978 (6ª).*
- ***Acuerdos del Pleno Nacional Ampliado.*** *Ed. CNT. València, 1938.*
- AGRUPACION ANARQUISTA «LOS DE AYER Y LOS DE HOY»: **Socialización y colectivización anarquista. ¿Qué es el colectivismo anarquista?** *Barcelona, 1937.*
- ***Allò que tot pagés ha de saber sobre l'explotació familiar i sobre l'explotació col·lectiva de la terra.*** *Publicacions de la Generalitat. Barcelona, 1937.*
- **L'Aplicació del Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer.** Introducció per Ruiz Ponsetí. *Ed. UGT. Barcelona, 1936.*
- ARTAL, Francesc; GUASCH, Emili; MASSANA, Carme; ROCÀ, Francesc: **El pensament econòmic català durant la República i la guerra (1931-1939).** *Edicions 62. Barcelona, 1976.*
- BALCELLS, Albert: **El problema agrari a Catalunya 1890-1936. La qüestió rabassaire.** *Editorial Nova Terra. Barcelona, 1968.*
- BALCELLS, Albert: **Història dels Països Catalans (De 1714 a 1975).** *EDHASA. Barcelona, 1980 (2ª).*
- BALCELLS, Albert; GIRALT, Emili; TERMES, Josep: **Els moviments socials a Catalunya, València i les Illes.** *Edicions de La Magrana. Barcelona, 1978.*
- BARÇA, J.O.: **L'obra financera de la Generalitat en els sis primers mesos de la revolta.** *Publicacions de la Generalitat. Barcelona, 1937.*
- BAUER, Otto; MARCUSE, Herbert; ROSENBERG, Arthur: **Fascismo y capitalismo.** *Editorial Martínez Roca. Barcelona, 1972.*
- BELLMUNT, Domènec de: **La revolució i l'assistència social.** *Generalitat. Barcelona, 1937.*
- BERNECKER, Walther L.: **Colectividades y revolución social.** *Editorial Crítica. Barcelona, 1982.*
- BERNERI, Camillo: **Guerra de clases en España, 1936-1937.** Tusquets Editores. Barcelona, 1977.
- BONAMUSA, Francesc: **Andreu Nin y el movimiento comunista en España (1931-1937).** *Editorial Anagrama. Barcelona, 1977.*
- BOLLOTEN, Burnet: **La Revolución Española.** *Editorial Grijalbo. Barcelona, 1980.*
- BRADEMAS, John: **Anarcosindicalismo y revolución en España (1930-1937).** *Editorial Ariel. Barcelona, 1973.*
- BRENAN, Gerald: **El laberinto español.** *Editions Ruedo Ibérico. París 1962.*
- BRICALL, Josep Mª.: **Política econòmica de la Generalitat (1936-1939).** *Edicions 62. Barcelona, 1970-1977 (2 vols.).*
- BRICALL, Josep Mª.: **La transició al socialisme durant la guerra civil.** *«L'Avenç», n.º 0. Barcelona, 1976.*
- BROUÉ, Pierre: **De la República a la guerra civil: ¿Factores estructurales?** a Coloquio Internacional sobre la IIª República Española. *Edicions Universitat de Barcelona, 1983.*
- BROUÉ, Pierre; FRASER, Ronald; VILAR, Pierre: **Metodología histórica de la guerra y la revolución españolas.** *Editorial Fontamara. Barcelona, 1982.*
- BUSSO, Elvira. SINCHETTO, Franca: **Problemi della collettivizzazione industriale durante la guerra civile espagnola.** *Tesi di lauro. Università di Torino, 1981.*
- CAMINAL, Miquel: **Joan Comorera. Guerra i revolució.** *Editorial Empúries. Barcelona, 1984.*
- CAMÓS, Joan: **Conversa amb Marià Corominas i Francesc Pedra.** *«L'Avenç», maig de 1983.*
- CAMÓS, Joan: **L'Hospitalet. La història de tots nosaltres 1930-1936.** *Diputació de Barcelona. Barcelona, 1986.*
- CAMPILLO, Marià; CENTELLES, Esther: **La premsa a Barcelona 1936-1939.** *Centre d'Estudis d'Història Contemporània. Barcelona, 1979.*
- CASAS, Joan: **De pagesos a aturats.** *(Quaderns urbans, n.º 3). Ajuntament de l'Hospitalet, 1983.*
- CERDÀ RICHART, Baldomero: **Empresas colectivizadas e intervenidas, su organización, contabilidad y régimen legal.** *Bosch. Barcelona, 1937.*
- **CNT. El Congreso Confederal de Zaragoza. 1936.** *Edita Zero. Madrid, 1978.*
- COL·LOQUI INTERNACIONAL 2ª REPUBLICA ESPANYOLA: **Ponencias presentadas al Coloquio sobre la IIª República Española.** *Edicions Universitat de Barcelona, 1983.*
- CODINA, Jaume: **Curs d'introducció metodològica a la història de l'Hospitalet.** *Ajuntament de l'Hospitalet, 1975.*
- CODINA, Jaume: **El delta del Llobregat i Barcelona.** *Editorial Ariel. Barcelona, 1971.*
- CODINA, Jaume: **La petita història i les grans síntesis històriques** *«L'Avenç», Barcelona, març de 1985.*
- COSTA, Josep: **Les col·lectivitzacions i l'autogestió obrera durant el curs de la guerra civil dels anys 1936-1939.** *Mecanografiat, 1983.*
- CRUELLS, Manuel: **De les Milícies a l'Exèrcit Popular a Catalunya.** *DOPESA. Barcelona, 1974.*
- CRUELLS, Manuel: **El separatisme català durant la guerra civil.** *DOPESA. Barcelona, 1975.*
- DELLACASA, Gianfranco: **Revolución y Frente Popular en España (1936-1939).** *Edita Zero. Madrid, 1977 (2ª).*
- **Els Agrupaments industrials i comercials.** Introducció de Ramon Fuster. *Ed. UGT. Barcelona s/d.*
- EQUIP CONTRACORRENT: **Fet nacional català i lluita de classes (1931-1977).** *Fotocopiat, 1977.*
- **L'Explotació de la terra. Text del decret que regula l'adjudicació i explotació de terres al camp de Catalunya.** *Departament d'Agricultura. Barcelona, 1938.*
- FRASER, Ronald: **Recuérdalo tú y recuérdalo a otros.** *Editorial Crítica. Madrid, 1979 (2 vols.).*
- FRONJOSÀ, J.: **La missió dels treballadors i la dels sindicats en la nova organització industrial.** *Edicions UGT. Barcelona, 1937.*
- FOIX, Pere: **Apòstols i mercaders.** *Editorial Nova Terra. Barcelona, 1976.*
- GARCIA, F.: **Colectivizaciones Campesinas y Obreras en la Revolución Española.** *Edita Zero. Madrid, 1977.*
- GARCIA OLIVER, Juan: **El eco de los pasos.** *Ruedo Ibérico. Barcelona, 1978.*
- GENERALITAT DE CATALUNYA (Conselleria d'Economia): **Municipalització de les finques urbanes. Decret de l'11 de juny del 1937.** *Generalitat. Barcelona, 1937.*
- GRIJALBO, Joan; FÀBREGAS, Francesc: **Municipalització de la propietat urbana.** *Edicions UGT. Barcelona, 1937.*
- GRUP INDUSTRIAL DE COOPERATIVES D'ARTS GRÀFIQUES, PREMSA I SIMILARS: **El Cooperativisme davant el Decret de Col·lectivitzacions de la Generalitat de Catalunya.** *s/e, s/d.*
- **ICTINEU. Diccionari de les ciències socials als Països Catalans.** *Edicions 62. Barcelona, 1979.*
- IGLESIAS, Ignacio: **Trotsky y la Revolución Española.** *Edita Zero. Madrid, 1976.*
- IVERN, Francisco: **Hospitalet de Llobregat. Municipio suburbano.** *CSIC. Barcelona, 1960.*
- JACKSON, Gabriel: **La República española y la guerra civil.** *Editorial Crítica. Barcelona, 1981.*
- JUTGLAR, Antoni: **Història de Catalunya.** *Vols. VIII-IX. Editorial Planeta. Barcelona, 1983.*
- JUTGLAR, Antoni: **Reflexiones en torno a la realidad de las ideas, de los grupos y de los movimientos sociales en la IIª República entre 1931-1936.** *A Ponencias del 2º Coloquio Internacional sobre la Segunda República Española. Edicions Universitat de Barcelona, 1983.*
- LEVAL, Gaston: **Colectividades libertarias en España.** *Editorial Aguilera. Madrid, 1977.*
- MARCÉ, Francesc: **25 imatges de la història de l'Hospitalet.** *Banco de Bilbao, 1979.*
- MARCÈ, Francesc: **Noticia sobre les publicaciones periódicas de Hospitalet.** *«La Voz del Llobregat», n.º 1 al 6. 1973.*
- MAURÍN, Joaquín: **La revolución española.** *Editorial Anagrama. Barcelona, 1977.*
- **Memoria del Congreso Extraordinario de Barcelona.** *Ed. CNT. Barcelona, 1937.*
- **Memoria del Congreso regional de campesinos de Cataluña CNT-AIT, septiembre de 1936.** *Ed. CNT. Barcelona, 1936.*
- MINTZ, Frank: **La Autogestión en la España Revolucionaria.** *Editorial La Piqueta. Madrid, 1977.*
- MONJO, Anna; VEGA, Carme; VILANOVA, Mercè: **Anarquisme i treballadors als anys trenta: un planteig metodològic.** *Col·loqui Internacional sobre la Segona República espanyola. Tarragona, 1981.*
- MONJO OMEDES, Anna: **Evolució del poder i de la gestió organitzativa a una indústria col·lectivizada de Barcelona.** *Tesina de Llicenciatura. Universitat de Barcelona, 1981.*
- MUNIS, G.: **Jalones de derrota. Promesa de victoria.** *Edita Zero. Bilbao, 1977.*
- MURIÀ, Josep Mª: **La revolució al camp de Catalunya.** *Generalitat. Barcelona, 1937.*
- NIN, Andrés: **Los problemas de la revolución española.** *Ruedo Ibérico. Barcelona, 1977.*
- OLTRA PICÓ, J.: **El POUM i la col·lectivització d'indústries i comerços.** *Editorial Marxista. Barcelona, 1936.*
- OLTRA PICÓ, Josep: **Socialización de las fincas urbanas y municipalización de los servicios.** *Editorial Marxista. Barcelona, 1937.*
- ORWELL, George: **Homenatge a Catalunya.** *Editorial Ariel. Barcelona, 1982.*
- PAGÈS, Pelai: **La guerra civil espanyola en el context internacional** *«L'Avenç». Barcelona, gener de 1985.*
- PAGÈS, Pelai: **El movimiento troskista en España (1930-1935). La izquierda comunista de España y las disidencias comunistas durante la segunda República.** *Editorial Península. Barcelona, 1977.*
- PANIAGUA FUENTES, Xavier: **La sociedad libertaria. Agrarismo e industrialización en el anarquismo español (1930-1939).** *Editorial Crítica. Barcelona, 1982.*
- PAYNE, Stanley G.: **La revolución española.** *Editorial Ariel. Barcelona, 1972.*
- PEIRATS, José: **La CNT en la revolución española.** *Ruedo Ibérico. París, 1971 (3 vols.).*
- PÉREZ BARÓ, Albert: **Autogestió obrera i altres temes.** *Editorial Pòrtic. Barcelona, 1974.*
- PÉREZ BARÓ, Albert: **Cooperació i cooperativisme.** *Editorial Bruguera, Barcelona, 1966.*
- PÉREZ BARÓ, Albert: **Cooperativisme modalitat de socialisme.** *Fundació Roca Galès. Barcelona, 1984.*
- PÉREZ BARÓ, Albert: **Recuperem la nostra història social recent.** *«Quaderns d'història econòmica de Catalunya» Separata del volum XXI. Institut Municipal d'Història. Ajuntament de Barcelona, 1980.*
- PÉREZ BARÓ, Albert: **30 meses de colectivismo en Cataluña.** *Editorial Ariel. Esplugues, 1974.*
- PIQUÉ BATLLE, R.: **L'aspecte econòmic-comptable de la col·lectivització.** *Bosch. Barcelona, 1937.*
- POUM: **La guerra i la revolució a Catalunya en el terreny econòmic.** *Editorial Marxista. Barcelona, 1937.*
- POUM: **Ponència i resolucions de la Conferència de la Indústria Tèxtil del POUM celebrada a Terrassa els dies 6, 7, 13 i 14 de febrer de 1937.** *Editorial Marxista. Barcelona, 1937.*
- RABASSEIRE, Henri: **España, crisol político.** *Editorial Proyección. Buenos Aires, 1966.*
- RAMA, Carlos M.: **La crisis española del siglo XX.** *F.C.E. Madrid, 1960.*
- RICHARDS, Vernon: **Enseñanzas de la Revolución Española.** *Editorial Campo Abierto. Madrid, 1977.*
- RIUS I VILA, Joan: **Deu anys crucials a l'Hospitalet del Llobregat.** *Mecanografiat, juny de 1983.*
- RIUS I VILA, Joan: **El meu Josep Janés i Olivé.** *Ajuntament de l'Hospitalet, 1976.*
- ROCA, Francesc: **El Decret de municipalització de la propietat urbana de l'11 de juny del 1937 i la «nova economia urbana».** *«Recerques», n.º 2. Barcelona, 1972.*
- ROMANO, David: **Elementos y técnica del trabajo científico.** Editorial Teide. Barcelona, 1973.
- ROMEU MUMANY, Miquel: **Fruits de l'exili. Història de l'Hospitalet.** *Mecanografiat. 1952-1956.*
- ROLDÁN, Manuel: **Las Colectivizaciones en Cataluña.** *Talleres Gráficos Relieves Basa y Pagés, S.A. Barcelona, 1940.*
- RUIZ PONSETÍ, Estanislau: **Les empreses col·lectivizades i el nou ordre econòmic.** *Ed. UGT. Barcelona, 1937.*
- RUIZ PONSETÍ, Estanislau: **L'economia de Catalunya durant la guerra d'invasió.** *«Nous Horitzons», agost-setembre 1983.*
- SANTILLÁN, Diego Abad: **El organismo económico de la Revolución.** *Edita Zero. Bilbao, 1978.*
- SARIOL BADIA, Joan: **Petita història de la Guerra Civil.** *DOPESA. Barcelona, 1977.*
- SAUCH, Agustí: **Apunts.** *Mecanografiat, 1984.*
- SEMPRÚN-MAURA, Carlos: **Revolució i contrarevolució a Catalunya (1936-1937).** *DOPESA. Barcelona, 1975.*
- SERVEI D'ESTUDIS ECONÒMICS, POLÍTICS I SOCIALS DE L'INSTITUT FRANCESC LAYRET: **Les col·lectivitzacions a Catalunya. Una obra de la revolució.** *Barcelona, 1938.*
- SINDICATO DE PROFESIONES LIBERALES. SECCION TÉCNICOS ADMINISTRATIVOS DE LA PROPIEDAD URBANA CNT-AIT: **Desarrollo del proyecto de sindicación de la riqueza urbana.** *Mecanografiat, 1937.*
- SOUCHY, Agustín: **Entre los campesinos de Aragón.** *Editorial Tusquets Barcelona, 1977.*
- SOUCHY, Agustín; FOLGARE, Paul: **Colectivizaciones. La obra constructiva de la revolución española.** *Editorial Fontamara. Barcelona, 1977.*
- TAMAMES, Ramón: **La República y la Era de Franco.** *Alianza Editorial Madrid, 1973.*
- TASIS I MARCA, Rafael: **La revolució en els ajuntaments.** *Generalitat. Barcelona, 1937.*
- TERMES, Josep: **Carteles de la República y de la Guerra Civil.** *La Gaya Ciència. Barcelona, 1978.*
- TERMES, Josep: **Federalismo, anarcosindicalismo y catalanismo.** *Editorial Anagrama, Barcelona, 1976.*
- TERMES, Josep: **La CNT i la Generalitat.** *«Documents», n.º 13. Edicions 62, La Gàia Ciència. Barcelona, 1977.*
- THOMAS, Hugh: **La segunda República y sus circunstancias internacionales.** *A Coloquio Internacional sobre la IIª República Española. Edicions Universitat de Barcelona, 1983.*
- UCELAY DA CAL, Enric: **La Catalunya populista.** *Edicions de La Magrana. Barcelona, 1982.*
- VEGA, Eulàlia: **El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933).** *Edicions Curial, Barcelona, 1980.*
- VILANOVA, Mercè: **Per a una història de les majories: la font oral.** *«L'Avenç» n.º 80. Març de 1985.*
- VILAR, Pierre: **Crecimiento y desarrollo.** *Editorial Ariel. Barcelona, 1976.*
- VOLTES BOU, Pedro: **Población y economía del Hospitalet pre-industrial.** *Ajuntament de l'Hospitalet, 1977.*

Publicacions periòdiques:

- *Amunt*
- *Boletín de Información CNT-AIT-FAI*
- *Butlletí del Departament d'Agricultura*
- *Butlletí mensual d'Estadística*
- *CNT (edició Toulouse)*
- *Conselleria d'Economia de la Generalitat de Catalunya. Butlletí trimestral*
- *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*
- *Economia. Butlletí mensual del Departament d'Economia*
- *Ideas*
- *La Humanitat*
- *Solidaridad Obrera*
- *Terra Lliure*

Centres de documentació consultats:

Archivo Histórico Nacional. Sección Guerra Civil (Salamanca)
Arxiu d'«Albert Hermanos»
Arxiu del Museu d'Història de la Ciutat, de l'Hospitalet
Ateneu Barcelonès
Biblioteca Arús
Biblioteca Figueras
Biblioteca de la Universitat de Barcelona
Centre de Documentació Històrico-Social
Institut Municipal d'Història de Barcelona

Entrevistes realitzades:

Albert Pérez-Baró
Josep Charles
Severino Campos
Francesc Ribas
Agustí Sauch
Vicenç Nebot
Josep Xena
Lola Peñalver

Ajuntament de L'Hospitalet de Llobregat

Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports

MUSEU DE L'HOSPITALET